

PROFESSORIEN,
TIETEENTEKIJÖIDEN
JA YLIOPISTOJEN
OPETUSALAN LEHTI

2020

1

Acatiimi

NEUVOTTELUT ALKAVAT
MITÄ HYÖTYÄ
YLIOPISTOLAISELLE ON
TYÖEHTOSOPIMUKSESTA?

MAAILMA MAANTIETEILIJÄN SILMIN

Rajat ja poliittinen maantiede ovat olleet Vuoden Professori Anssi Paasin tutkimuskohteita 40 vuoden ajan.

PÄÄKIRJOITUS

Uuden kynnyksellä

JOUNI KIVISTÖ-RAHNASTO
PUHEENJOHTAJA,
PROFESSORILIITTO

Uusi vuosi aloitti uuden vuosikymmenen. Vanhan lopuksi Suomi teki esityksen EU-budjetiksi. Valitettavasti suunnitelma Horizon 2021–2027–tutkimusohjelman rahoituksen merkittävästä nostamisesta ei päättynyt budjettiin saakka. Viimeistään nyt on aika lopettaa poliittinen viisastelu siitä, kuinka Suomen tiede nousee EU:n tutkimusrahaa hakemalla.

Uusi vuosikymmen alkaa siis sateisella arjella. Vuoden 2020 keskeisiä teemoja ovat helmikuussa alkavat yliopistojen TES-neuvottelut, valtion vuoden 2021 budjetin valmistelu sekä avoin tiede ja tekijänoikeudet. Tämä on myös se vuosikymmen, jolloin korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 tulee toteutettavaksi.

Työehtosopimusneuvotteluihin lähtevät pääsopijat JUKO, Ammatiliitto PRO ja Julkisten ja hyvinvointialojen liitto (JHL). Yliopistoja neuvotteluissa edustaa Sivistystyönantajat. Työmarkkinoiden yleistilanne on ollut syksystä lähtien poikkeuksellisen vaikea. JUKO:n uudella yliopistosektorin neuvottelupäälliköllä, Katja Ahol-

la, on ryhmineen haastava tehtävä. Uskon puhuvani koko yliopistosektorin suulla toivottaessani menestystä neuvottelijoillemme – Me olemme yliopisto 3.0.

Kevään 2020 aikana tehdään myös valtion seuraavan budjetin valmistelu. Viime syksyn budjetti palautti yliopistoindeksiin ja toi 40 miljoonan lisärahoituksen yliopistoille. Rahat näyttävä kuitenkin kuluvan elinikäisen oppimisen edistämiseen ja tutkintojen tuottamiseen. Tutkimukseen ja kehittämiseen varatut rahat eivät tule viemään Suomea kohti T&K-toiminnan 4 prosentin bruttokansantuoteosuutta. Suomen T&K-vaje on miljardiluokkaa. Neljän prosentin tason saavuttaminen vuoteen 2030 mennessä edellyttää muutaman sadan miljoonan euron jatkuvia julkisia ja yksityisiä lisäpanostuksia – joka vuosi – kymmenen vuoden ajan.

Rahan määrän lisäksi pitää yliopistojen olla huolissaan rahan laadusta. Tutkimuksen rahoituksen sirpaloituminen hankkeiksi on tehotonta rahan käyttöä. Yliopistot eivät ole selvityksiä teke-

• **ILMOITUKSET** VARPARUS OY,

ESKO VARTIAINEN, PUH. 0400-508 450,

ESKO.VARTIAINEN@VARPARUS.FI • **ILMOITUS-**

HINNASTO 1/1 TAKAKANSI 4-VÄRI 1110 €,

1/1 MUUT SIVUT 4-VÄRI 950 €,

1/2 4-VÄRI 740 €, AUKEAMA 4-VÄRI 1320 €

• **PAINOPAIKKA** FORSSA PRINT 2020 •

ILMESTYMINEN 2020

2. 8. HUHTIKUUTA

3. 5. KESÄKUUTA

4. 9. SYYSKUUTA

5. 23. LOKAKUUTA

6. 9. JOULUKUUTA

KANNEN KUVA

MAIJU POHJANHEIMO

viä alihankkijoita. Yliopistot ovat vahvoja osaamisen ja sivistyksen keskittymiä ja sellaisina niitä pitää edelleen kehittää. Yksi keskeinen yliopistojen asemaa ja autonomiaa vahvistava teko olisi niiden merkittävä pääomittaminen. Jokainen pääoman tuottama euro auttaa yliopistoa toimimaan nykyistä itsenäisemmin.

Ajankohtaiseksi on noussut myös avoin tiede ja vertaisarvioitujen tieteellisten artikkeleiden rinnakkaistallentaminen. Periaate on tavoiteltava, mutta varauksin. Perustuslaki ja tekijänoikeuslaki turvaavat tutkijalle oikeuden teoksiinsa ja niiden taloudelliseen hyödyntämiseen. Tutkijalla on oikeus päättää teoksensa julkaisemisesta valitsemallaan tavalla ja valitsemassaan kanavassa sekä tekijänoikeuksien taloudellisesta hyödyntämisestä. Tutkijalla on myös oikeus päättää teoksensa julkaisematta jättämisestä. Yliopistoyhteisön ei pidä sallia virheellistä puhetta siitä, että tekijänoikeuksista päättäisi joku muu, kuin tutkija itse.

Kymmenen vuoden aikajän-teen näkyvin toteutettava koko-

naisuus on korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030. Tehtäviä on ladattu paljon: osaavimman työvoiman kotimaa, uudistunut korkeakoulutus ja digitaalinen palveluympäristö, yhteistyö ja avoimuus tutkimuksen ja innovaatio-toiminnan voimavarana, maailman parasta oppimista ja oppimisym-
päristöjä sekä korkeakoulut Suomen parhaiksi työpaikoiksi.

Tavoitteet on siten tehty, että niistä ei voi olla eri mieltä. Toteutusta kuitenkin kritisoin. Johtamisen ensimmäinen perussääntö on tehtävien realistinen resursointi. Jos resursseja ei ole riittävästi, pitää tehtäviä vähentää. On vastuutonta työntää yliopistoille resursoimattomia lisätehtäviä sillä saatteella, että olkaa luovia.

Lopuksi iloisia uutisia. Vuosi 2021 on tutkitun tiedon teemavuosi. Tiedeyhteisölle avautuu uusi mahdollisuus lisätä toimintansa näkyvyyttä. Tiiviin yhteistyön edistämiseksi OKM, Suomen Akatemia ja Tieteellisten seurain valtuuskunta perustavat Tutkitun tiedon vuosi 2021 -hankeen. Tässä kannattaa olla mukana. •

”Jos resursseja ei ole riittävästi, pitää tehtäviä vähentää. On vastuutonta työntää yliopistoille resursoimattomia lisätehtäviä sillä saatteella, että olkaa luovia.”

VAKIOT

Pääkirjoitus.....	2
Ledare.....	4
?x3.....	8
Kysymys-vastaus.....	18
Kolumni.....	22
Leader.....	48
Keskustelua.....	50
Historian havinaa.....	54
Kirja-arviot.....	56

ARTIKKELIT

sivu 6: **SOPIMUSKAUSI, PALKKAUS, TYÖAIKAKYSYMYKSET**

sivu 8: **ENNAKOIVALLA HENKILÖS-TÖSUUNNITTELUUN ISO ROOLI MÄÄRÄAIKAISUUKSIEN VÄHENTÄMISESSÄ**

sivu 10: **MIKSI TES:N PUOLESTA ON SYYTÄ TAISTELLA**

sivu 14: **YLIOPISTOT LAKKOILEVAT ISOSSA-BRITANNIASSA**

sivu 16: **KORKEAKOULUTETTU KANSA – MYTTI VAI TODELLISUUS**

sivu 28: **YRITYSYHTEISTYÖTÄ JA YHTEISKUNNALLISTA VAIKUTTAVUUTTA**

sivu 34: **YLIOPISTOLAIN VALMISTELUN EPÄ-DEMOKRAATTISET RAKENTEET**

sivu 38: **TÄHTÄIMESSÄ RATKAISUT SUURIIN ONGELMIIN**

sivu 42: **KAIKKIEN KORKEAKOULU EI SYNNY ILMAN RESURSEJA**

sivu 44: **ENGLANTIA, STIPENDEJÄ JA KANSAINVÄLISIÄ STRATEGIOITA**

LEDARE

JOUNI KIVISTÖ-RAHNASTO

ORDFÖRANDE, PROFESSORSFÖRBUNDET

På tröskeln till något nytt

Det nya året inledde ett nytt årtionde. I slutet av det gamla presenterade Finland sitt förslag till EU-budget. Tyvärr kom planen för en ansenlig höjning av forskningsanslaget för programmet Horizon 2021–2027 inte med i budgeten. Senast nu är det dags att sätta punkt för politiskt hårklyveri över hur den finländska vetenskapen ska få ett uppsving med hjälp av EU-forskningsmedel.

Det nya årtiondets början präglas alltså av regnig vardag. Centrala teman för år 2020 är kollektivavtalsförhandlingarna som inleds i februari, förberedandet av statsbudgeten för år 2021 samt öppen vetenskap och upphovsrätten. Detta är också årtiondet då visionen för högskoleutbildningen och forskningen år 2030 kommer att verkställas.

I kollektivavtalsförhandlingarna deltar huvudavtalsorganisationerna FOSU, fackförbundet Pro och Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL. Universiteten representeras av Bildningsarbetsgivarna. Arbetsmarknadssituationen överlag har sedan hösten varit exceptionellt svår. FOSUs nya förhandlingschef för universitetssektorn Katja Aho står inför en stor utmaning. Jag är övertygad om att hela universitetssektorn unisont vill önska framgång åt våra förhandlare – Vi är universitetet 3.0.

Under våren förbereds också nästa statsbudget. I höstas återinfördes universitetsindexet i budgeten samtidigt som universiteten beviljades tilläggsfinansiering på 40 miljoner. Pengarna verkar dock riktas till främjandet av livslångt lärande och produktion av examina. De medel som reserverats för forskning och utveckling räcker inte till då målet är att FoU-verksamheten ska utgöra 4 procent av Finlands bruttonationalprodukt. Vårt FoU-underskott är i miljardklass. Att uppnå fyraprocentnivån till år 2030 förutsätter kontinuerliga offentliga och privata insatser på några miljoner euro – varje år – under tio års tid.

Förutom beloppet bör universiteten oroa sig för medlens kvalitet. Att låta medlen splittras på olika projekt är ineffektiv resursanvändning. Universiteten är inga underleverantörer av utredningar. De är en högborg för kunnskap och bildning, och i denna roll bör de utvecklas framöver. Deras ställning och autonomi skulle i hög grad förstärkas av en ansenlig kapitalisering. Varje euro som kapitalet producerar bidrar till allt större autonomi för universitetet.

Aktuella frågor är också öppen vetenskap och parallellpublicering av referentgranskade vetenskapliga artiklar. Principen är eftersträfvansvärd, dock med vissa reservationer. Grundlagen och lagen

om upphovsrätt tryggar forskarens rätt till egna alster och deras ekonomiska utnyttjande. Forskaren har rätt att besluta om publiceringen av sitt verk det sätt och via den kanal hen själv valt samt hur upphovsrätten utnyttjas ekonomiskt. Likaså har hen rätt att låta bli att publicera sitt verk. Universitetssamfundet bör inte tillåta struntprat om att någon annan än forskaren själv har rätt att ta beslutet om upphovsrätten.

Den mest synliga helheten som ska genomföras under detta årtionde är Visionen för högskoleutbildningen och forskningen år 2030. Målsättningarna är många: världens mest kompetenta arbetskraft, mångsidig högskoleutbildning och digital servicemiljö, samarbete och öppenhet som resurs, världens bästa inlärning och inlärningsmiljöer, högskolorna till Finlands bästa arbetsplatser. Målen är uppsatta på så sätt att man inte kan vara oense om dem. Jag vill dock kritisera verkställandet. Ledarskapets första grundregel är att uppgifterna ska få realistiska resurser. Om resurserna inte är tillräckliga ska uppgifterna minskas. Det är ansvarslöst att ge universiteten tilläggsuppgifter utan extra resurser och i stället bara uppmana till kreativitet.

Till sist glada nyheter. År 2021 blir temaåret för forskningsbaserad kunskap. För vetenskapssamfundet öppnar sig en ny möjlighet att synliggöra sin verksamhet. För att stärka samarbetet har UKM, Finlands Akademi och Vetenskapliga samfundens delegation lanserat ett projekt för att stödja temaåret. Det lönar sig att vara med. •

MAJU POHLANHEIMO

”Myös JUFO:n tapuksessa tutkimuksen laadun indikaattorina on pohjimmiltaan määrä, jonka perusteella pisteitä ja rahaa jaetaan.”

» s. 22

**VUODEN PROFESSORI
ANSSI PAASI**

”Vaikka haasteita on paljon, tieteen popularisointi on hyvin palkitsevaa. On mahtavaa saada puhua omasta tutkimuksesta.”

» s. 28

**YLIOPISTOTUTKIJA
HENNA SYRJÄLÄ**

SAMI PULKKINEN

TIMO JAKONEN

”Vaikka voisimme vähentää ongelmia vain hieman, suhteellisen pieneltäkin kuulostavat ratkaisut saatavat tuoda suurta säästöä ja niiden ennaltaehkäisy vielä enemmän.”

» s. 40

**PROFESSORI
JANI EROLA**

Sopimuskausi, palkkaus, työaikakysymykset

Yliopistosektori aloittaa viimeisten joukossa kevätkauden neuvottelurutistuksen, jonka tuloksena yliopistojen henkilöstöllä on uusi työehtosopimus – toivottavasti maaliskuun loppuun mennessä.

Yliopistosektorin työehtosopimusneuvottelujen osapuolet ottivat vauhtia varsinaisiin sopimusneuvotteluihin yhteisestä seminaarista 23. tammikuuta. Yliopistojen tes-neuvottelut alkavat varsinaisesti 7. helmikuuta.

Aloitusseminaarissa saatiin katsaus maan yleiseen taloustilanteeseen ja erityisesti yliopistojen talouteen. Lisäksi puhuttiin yliopistojen kehittämisestä maan hallitusohjelmassa. Hallitusohjelman mukaisesti yliopistoindeksi on voimassa ja perusrahoitukseen tuli 40 miljoonan euron lisäys. Lisäksi Sitran taseesta tehdään 100 miljoonan euron kertapanostus yliopistojen pääomittamiseen. Lisäpanostukset ovatkin tarpeen, kun korkeakoulutuksen aloituspaikkamääriä ollaan nostamassa.

Seminaarissa esillä olivat myös viime työehtosopimuksessa sovittujen työryhmien lopputulokset. Määräaikaistyöryhmän tuloksista on kerrottu tässä lehdessä sivulla 8.

Lisäksi osapuolten kesken käytiin keskustelua neuvottelujen neuvotteluperiaatteista sekä saatiin ilmoitukset neuvottelukokoonpanoista.

Yliopistojen henkilöstöä tes-neuvotteluissa edustavat Julkisanalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO, Ammattiliitto PRO ja Julkisten ja hyvinvointia-

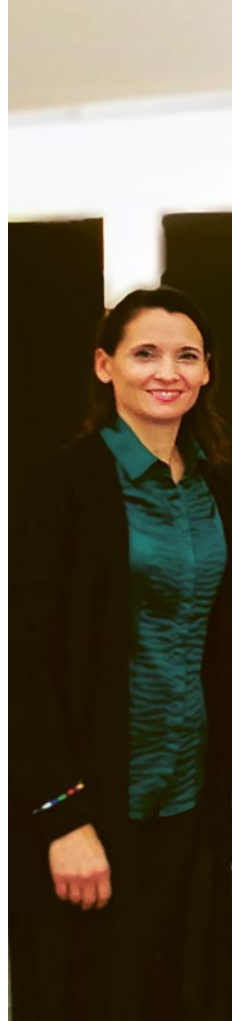
lojen liitto JHL. Työnantajapuolta edustaa Sivistystyönantajat ry.

JUKOn yliopistosektorin pääneuvottelijat ovat: neuvottelupäällikkö **Katja Aho** (JUKO), toiminnanjohtaja **Tarja Niemelä** (Professoriliitto), yliopistoasiamies **Hanna Tanskanen** (OAJ), neuvottelupäällikkö **Petri Toivainen** (Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut) ja edunvalvontajohtaja **Mia Weckman** (Tieteentekijöiden liitto).

Yliopistosektorilla toimivat liitot ovat valmistelleet omia työehtosopimustavoitteita. Näitä on käsitelty JUKOn yliopistoneuvottelukunnan seminaarissa ja kokouksissa. Tavoitteet vahvistettiin yliopistoneuvottelukunnassa tammikuussa.

Keskeisimmät tavoitteet koskevat sopimuskautta, palkkausta ja työaikakysymyksiä. JUKOn yliopistosektori tavoittelee sopimuskauden pituudeksi enintään kahta vuotta 1.4.2020 alkaen.

Palkankorotusten osalta JUKO on perinteisesti ajanut prosentuaalisia yleiskorotuksia. Näiden tulee turvata tasapainoinen palkkakehitys kaikille henkilöstö- ja ammattiryhmille. Tarkemmin korotuksia koskevat linjaukset varmistuvat neuvottelujen edetessä.

Palkansaajapuolen tes-neuvottelijat 2020: toiminnanjohtaja Tarja Niemelä (JUKO, Professoriliitto), sopimustoimitsija Reetta Kuosmanen (JHL), neuvottelupäällikkö Petri Toivainen (JUKO, Yhteiskunta-alan korkeakoulututut), neuvottelupäällikkö Katja Aho (JUKO), yliopistoasiamies Hanna Tanskanen (JUKO, OAJ), sopimusvastaava Satu Henttonen (PRO), sopimuslavastaava Ira Kynätäjä (PRO), edunvalvontajohtaja Mia Weckman (JUKO, Tieteentekijät) ja johtaja Niko Simola (PRO).

Työaika koskevilla kysymyksissä tavoitteena on työajan muuttaminen takaisin 7 tuntiin 15 minuuttiin ja vastaavasti kokonaistyöajassa olevilla tes:n mukaisen tuntimäärän laskeminen takaisin 1600 tuntiin. Kontaktiopetuksen enimmäistuntimäärät tulee laskea ennen kilpailukyksopimusta vastaavalle tasolle. Opetustuntikatot ovat opetus- ja tutkimushenkilöstön suoja.

Työaika koskeviin tavoitteisiin kuuluu myös eri kampusalueiden välillä tapahtuvaan työhön liittyvän matkustamisen korvaukset.

Tutkimuskausien osalta tavoitellaan aiempaa velvoittavampaa kirjausta.

Määräaikaaisuuksien vähentäminen pysyy yhtenä päätavoitteena. Yliopistot johtavat edelleen määräai-

kaistilastoja. Luottamusmiesten tiedonsaantia määräaikaista työsuhteista tulee parantaa.

Yliopistohenkilöstön työhyvinvointiin liittyvät ongelmat ovat korostuneet eri liittojen tekemissä jäsenkyselyissä. Yliopistoneuvotteluissa JUKO haluaa parantaa työhyvinvointia mm. kirjaamalla paikallisesti sovittavaksi, miten asiaa edistetään ja seurataan. •

YLIOPISTONEUVOTTELUJA KANNATTAA SEURATA JUKON JA LIITTOJEN VERKKOSIVUILTA SEKÄ SOSIAALISEN MEDIAN KANAVILTA.

**COLLECTIVE BARGAINING AT THE UNIVERSITY SECTOR
2020 STARTS - SEE WWW.ACATIIMI.FI.**

TEKSTI KIRSTI SINTONEN

MIKÄ ON TÄMÄN NEUVOTTELUKIERROKSEN TÄRKEIN TAVOITE?

TARJA NIEMELÄ

TOIMINNANJOHTAJA,
PROFESSORILIITTO

— Hyvän ja laajan yhteistyön tuloksena yliopistojen perusrahoitusta nostettiin ja indeksit palautettiin tämän vuoden alusta. Lisäksi Sitra tulee pääomittamaan yliopistoja. Yliopistoissa työskentelevät ovat todella sitoutuneita työhönsä ja ansaitsevat asianmukaiset palkankorotukset.

HANNA TANSKANEN

YLIOPISTOASIAMIES, OAJ

— Keskeisimmät tavoitteet liittyvät työaikaan ja palkkaukseen. Työn suunnittelussa on kehitettävää. Suunnittelussa ei vielä riittäväällä tavalla tunnisteta opetustyön muuttumista ja tähän liittyy mm. kontaktipetuksen määritelmä.

MIA WECKMAN

EDUNVALVONTAJOHTAJA,
TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO

— Tärkeitä tavoitteita on aina monta, mutta yleisesti ottaen tavoittelemme mielestäni ennen kaikkea oikeudenmukaisuutta. Tällä kierroksella asia korostuu erityisesti tavoitteessa nostaa esiin nuorten tutkijoiden palkka-asiat. •

Ennakoivalla henkilöstösuunnittelulla iso rooli määräaikaisten vähentämisessä

Yliopistojen määräaikaista työsuhteita koskeva ohjeistus on päivitetty. Se korostaa aiempaa enemmän ennakoivan henkilöstösuunnittelun merkitystä. Määräaikaistuuksia yliopistoissa käsittelevä työryhmä sai työnsä loppuun ennen joulua.

TEKSTI MAIJA HOLMA, MIA WECKMAN JA KATJA AHO

Keväällä 2018 käydyissä työehtosopimusneuvotte- luissa sovittiin Sivistystyönantajien ja palkansaaja- järjestöjen (JUKO, JHL, Pro) yhteisestä työryhmästä, jonka tehtävänä oli käsitellä määräaikaista työsuhteita yliopistoissa. Erityinen tavoite oli pyrkiä vähentämään määräaikaisten työsuhteiden määrää.

Työryhmän työn määräaika oli 1.11.2018–31.5.2019, mutta työ päästiin aloittamaan vasta joulukuussa 2018. Keväällä 2019 työryhmä päätyi jatka- maan työtään vielä syksyllä ja syksyllä uudelleen vielä loppuvuodeksi 2019. Työryhmä päätti lopulta työnsä joulukuun lopussa julkaistuaan uuden määräaikaisten työsuhteita koskevan ohjeistuksen. Työryhmä järjes- ti yhteisen webinaarikoulutuksen määräaikaistuuksien

sista yliopistojen esimiehille ja luottamusmiehille 14.1.2020. JUKOsta työryhmän toimintaan osallistuvat **Maija Holma** Loimusta, **Mia Weckman** Tieteentekijöiden liitosta, **Mika Parkkari** (osan kaudesta) Ekonomieista ja **Katja Aho** JUKOsta.

Työryhmä kokoontui 12 kuukauden ajan. Yhteistyössä osapuolet tarkastelivat mm. määräaikaishuoksia koskevia tilastoja. Työryhmän työskentelyn aluksi JUKO toteutti ensin oman kyselynsä hyvistä määräaikaishuoksiin liittyvistä käytännöistä yliopistojen jukolaisille pääluottamusmiehille. Myöhemmin keväällä työryhmä suunnitteli ja toteutti vielä toisen, yhteisen kyselyn, joka lähetettiin yliopistojen HR-päälliköille ja pääluottamusmiehille. Myös tämä kysely koski yliopistojen hyviä käytäntöjä määräaikaishuoksiin liittyen. Sekä tarkasteltujen tilastojen että kyselyihin saatujen vastausten pohjalta työryhmä lähti uudistamaan vuonna 2013 annettua ohjeistusta määräaikaishuoksista työsuhteista yliopistolla.

Työryhmässä keskusteltiin paljon määräaikaishuoksien perusteista sekä siitä, mistä määräaikaishuokset yliopistoilla yleensä johtuvat. Erityisesti opetus- ja tutkimushenkilöstön valtavan suuri määräaikaishuosten työsuhteiden käytön määrä aiheutti keskustelua. Osapuolet olivat yhtä mieltä esimerkiksi siitä, että yliopistojen rahoitusmalli on työsuhteiden suunnittelun osalta ongelmallinen ja osaltaan vaikeuttaa yliopistojen henkilöstösuunnittelua. Ulkopuolisen projektirahoituksen haasteet ovat selkeästi yksi tekijä määräaikaishuosten työsuhteiden suuressa määrässä, mutta tämä ei pelkästään riitä selittämään määräai-

kaisten työsuhteiden poikkeuksellisen suurta määrää yliopistoissa.

Erityisen paljon keskustelua määräaikaishuouden perusteista aiheuttivat yliopistojen erilaiset urajärjestelmät, kuten neliportainen tutkijanuramalli. Osapuolet sopivat jatkavansa keskustelua uramalleista ajan kanssa avoimin mielin ja siksi ohjeistus jätettiin tältä osin vanhaan muotoonsa. Sekä kerätyissä hyvisä palautteissa, että työryhmän keskusteluissa esille nousi keskeisenä tilannetta parantavana seikkana ennakoiva henkilöstösuunnittelu, jonka avulla tarpeettomia määräaikaishuoksia voitaisiin yliopistoissa konkreettisesti vähentää.

Uusi ohjeistus julkaistiin joulukuussa 2019 tällä kertaa pelkästään sähköisessä muodossa ja se on saatavilla niin liittojen, JUKOn kuin Sivistystyönantajienkin nettisivuilta. On hyvä, että neuvotteluyhteys Sivistystyönantajien ja palkansaajajärjestöjen välillä toimii, ja osapuolet kykenevät löytämään yhteisiä näkemyksiä kehittämiskohteista yliopistoilla. Ohjeistuksen toivotaan tuovan parannusta myös määräaikaishuoksissa työsuhteissa työskentelevien uudelleen työllistymiseen ja mahdollisuuksiin löytää työtä tarvittaessa myös yliopiston ulkopuolelta.

Määräaikaishuosten työsuhteiden määrän kehitymistä on syytä seurata myös jatkossa ja myös pidemmällä aikajänteellä. Lisäksi uramalleista alkanutta keskustelua kannattaa jatkaa. Myös jäsenten omaa aktiivisuutta kaivataan perusteettomia määräaikaishuoksia työsuhteita koskevan ongelman hoitamisessa.

Työehtosopimuksen mukaan määräaikaishuouden perusteesta voidaan käydä ensin neuvottelu oman esimiehen kanssa, minkä jälkeen asiasta voidaan neuvotella paikallisesti luottamusmiehen ja työnantajan edustajan kanssa. Mikäli paikallisneuvottelutkin päättyvät erimielisyyteen, voidaan neuvotteluja jatkaa liittotasolla JUKOn ja Sivistystyönantajien kesken ja asia voidaan lopulta saattaa työtuomioistuomen saakka ratkaistavaksi. Vaihtoehtoisesti määräaikaishuosten työsuhteen perusteen voi riitauttaa käräjäoikeudessa. Paikalliset luottamusmiehet ja liittojen asiantuntijat vastaavat mielellään määräaikaishuoksista koskeviin kysymyksiin. •

MAIJA HOLMA ON NEUVOTTELUPÄÄLLIKKÖ LOIMU RY:SSÄ,
MIA WECKMAN EDUNVALVONTAJOHTAJA TIETEENTEKIJÖISSÄ
JA KATJA AHO NEUVOTTELUPÄÄLLIKKÖ JUKOSSA.

Ulkopuolisen projektirahoituksen haasteet ovat selkeästi yksi tekijä määräaikaishuosten työsuhteiden suuressa määrässä, mutta tämä ei pelkästään riitä selittämään määräaikaishuosten työsuhteiden poikkeuksellisen suurta määrää yliopistoissa.

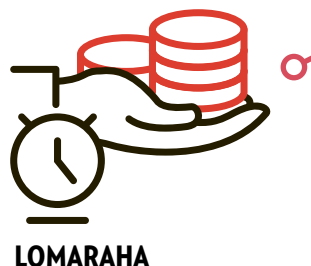

PALKANKOROTUKSET

Miksi työehtosopimuksen puolesta on syytä taistella

TYÖMARKKINAJÄRJESTELMÄN LÄHTÖKOHTA

Työelämän pelisääntöjen taustalla ovat EU-lainsäädäntö, kansallinen lainsäädäntö, työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen solmimat työehtosopimukset sekä työpaikalla paikallisesti sovitut sopimukset, työsopimukset ja työpaikalla noudatettavat vakiintuneet käytännöt.

LOMARAHAA

TYÖEHTOSOPIMUSJÄRJESTELMÄN TARKOITUS

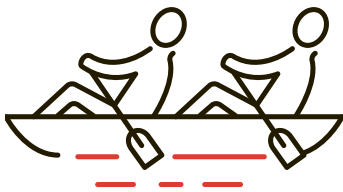
Työntekijän kannalta työehtosopimuksessa on sovittu useista työehdoista lakia paremmin. Suomessa ei ole esimerkiksi lakia euromääräisestä vähimmäispalkasta. Palkkaus määräytyy pitkälti työehtosopimuksen (tes) mukaan. Myös palkankorotukset tulevat tessin kautta. Ilman työehtosopimusta työnantajalla olisi yksin valta päättää palkankorotuksista – tai olla korottamatta palkkoja. Yliopistojen yleisestä työehtosopimuksesta sopivat määräajaksi eli sopimuskaudeksi työnantajien Sivista, Julkisalan koulutettujen JUKO, toimihenkilöiden PRO ja työntekijöiden JHL. Määräajan päättyessä osapuolet neuvottelevat sopimuksen uudistamisen ehdoista. Sopimusneuvottelujen lähtökohtana ovat edellisen sopimuksen määräykset.

Uuden työehtosopimuksen muutoksista palkkaukseen ja muihin työehtoihin syntyy niin sanottu kustannusvaikutus, joka osaltaan säätelee ja rajoittaa muutosten suuruutta. Samalla se myös ilmaantaa muutosten vaikutusta yliopistojen työvoimakustannuksiin.

Työehtoja ei joka sopimuskierröksellä neuvotella uudestaan alusta alkaen, vaan vanhaa sopimusta täydennetään ja muutetaan.

Työehtosopimustoiminnassa on kysymys työpanoksen myymisestä työrauhaa vastaan (palkansaajat) ja työpanoksen ostamisesta ja työrauhan takaamisesta (työnantajat). Tämä tapahtuu, kun osapuolet sitoutuvat työehtosopimuksessa yhteisesti sovittuihin ehtoihin.

Yliopistojen yleinen työehtosopimus solmitaan kiinteälle ajanjaksolle. Voimassaoloaikana se sitoo työnantaja- ja palkansaajaorganisaatioita ja niiden jäseniä. Työehtosopimus edellyttää organisaatioiden valvovan, että työnantajat ja työntekijät noudattavat sopimuksen ehtoja. Työehtosopimuksella on myös nk. jälki-vaikutus. Vaikka työehtosopimus on kauden lopussa sanottu irti, sitovat työehtosopimuksessa sovitut asiat jälkivaikutuksen perusteella osapuolia, kunnes uusi työehtosopimus saadaan sovittua. Työnantaja ei voi esimerkiksi sopimuksettomassa tilassa yhtäkkiä alentaa työntekijöiden palkkoja tai heikentää työehtoja. Jos uusia työehtosopimuksia ei enää solmittaisi, tilanne voisi olla kokonaan toisenlainen. Miltä tuntuisi, jos palkat alenisivat, totut loma- ja vapaapäivät, palkankorotukset ja palkalliset sairauspoissaolot ajan mittaan vähenisivät tai jäisivät kokonaan pois?

PIDEMMÄT VUOSILOMAT

PAREMMAT EHDOT
PERHEVAPAILLE

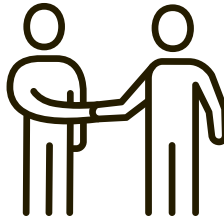

LUOTTAMUSMIES-
JÄRJESTELMÄ

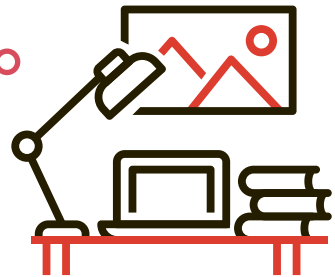
YLIOPISTO- TES

KOKONAISTYÖAIKA

ERIMIELISYYSMENETTELYT

TUTKIMUSVAPAAKAUSI

”Ilman työehtosopimuksia työnantajan toiminta voisi muuttua ennalta-arvaamattomaksi, eikä esimerkiksi palkkakehitys olisi enää millään tavalla säänneltyä. Tämä voisi johtaa jopa siihen, että joidenkin työntekijöiden palkat eivät nousisi koskaan.”

MIKSI TES:N PUOLESTA KANNATTAA TAISTELLA?

Yleinen työehtosopimus on jokaisen yliopistolaisen etu. Työntekijän kannalta ei ole järkevää joutua neuvottelemaan työsuhteensa kaikista ehdoista työnantajan kanssa itse ja yksin. Työehtosopimus luo työsuhteelle kollektiiviset raamit, joista työntekijä hyötyy tekemättä itse mitään.

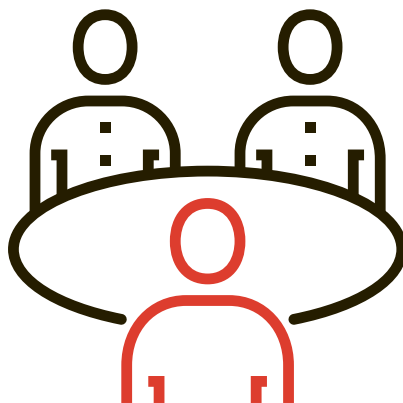
Ilman työehtosopimuksia työnantajan toiminta voisi muuttua ennalta-arvaamattomaksi, eikä esimerkiksi palkkakehitys olisi enää millään tavalla säänneltyä. Tämä voisi johtaa jopa siihen, että joidenkin työntekijöiden palkat eivät nousisi koskaan. Ilman työehtosopimuksia erilaiset niissä sovitut työsuhteen ehdot heikenisivät ajan mittaan.

Työehtosopimuksen turvaamat pidemmät lomat, äitiysvapaan alun palkallinen jakso, tietyt vapaapäivät ja lain vaatimuksia pidemmät palkalliset sairauspoissaolot katoaisivat. Työnantaja pyrkisi neuvottelemaan työntekijöiden kanssa jatkuvista heikennyksistä, ja työntekijät joutuisivat pikkuhiljaa keskenään erilaiseen asemaan.

MITEN MINÄ HYÖDYN TYÖEHTOSOPIMUKSESTA?

Yliopistojen yleinen työehtosopimus varmistaa työntekijälle monelta osin lakia paremmat edut työelämään. Työehtosopimus (tes) ja työsopimus ovat kaksi eri asiaa. Työsopimuksen työntekijä neuvottelee itse työnantajansa kanssa. Työehtosopimuksen neuvottelevat työntekijöiden puolesta JUKO ja jukolaisten liittojen edustajat.

Työehtosopimuksen ansiosta työntekijät hyötyvät automaattisesti heille jo ennalta neuvotelluista eduista. Etuja ovat esimerkiksi yleiskorotukset palkkaan, sairauspoissaolojen lain vaatimuksia pidempi palkallinen jakso, palkalliset arkipyhävuorot, palkalliset äitiys- tai isyysvapaat ja lomarahaa. Moni ei tiedä, että

esimerkiksi lomarahaa ei ole kirjattu mihinkään lakiin, vaan siitä määrätään työehtosopimuksessa. Ilman työehtosopimusta työnantajalla ei olisi velvoitetta maksaa lomarahaa yliopistolla työskenteleville. Myöskään kokonaistyöaikaa ei voitaisi noudattaa ilman, että siitä on sovittu työehtosopimuksella. Ilman työehtosopimusta myös opetus- ja tutkimustehtävissä olevat joutuisivat leimaamaan kellokortin.

MIKSI PELKKÄ TYÖSOPIMUS EI RIITÄ?

Työsopimus on jokaisen henkilökohtainen sopimus työnantajan kanssa. Siihen voi yksittäisen työntekijän olla vaikea neuvotella tiettyjä asioita, kuten esimerkiksi niin kutsuja yleiskorotuksia, jotka työntekijä saa erikseen pyytämättä työehtosopimuksen kautta. Työehtosopimuksissa sovittu työaika voi olla työaikalain säännöksiä lyhyempi ja esimerkiksi tessin mukaiset vuosilomat voivat olla pidempiä. Siksi on työntekijän kannalta hyvä, että työsopimuksen lisäksi löytyy alalla käytetty työehtosopimus.

Työehtosopimuksella sovitaan juuri kyseiselle alalle sopivista työehdoista, kuten työajoista ja palkoista. Työehtosopimuksessa

on sovittu myös työpaikkojen luottamusmiehistä. Työnantajan on helpompaa neuvotella yhden työntekijöitä edustavan työntekijän kanssa kuin kaikkien kanssa erikseen. Luottamusmiehellä on yleensä hyvä neuvotteluyhteys työnantajaan sekä hyvä ymmärrys työehtosopimuksesta ja työpaikan käytännöistä.

Työntekijöitä edustava liitto on vahvempi neuvottelemaan kuin sinä yksin. Kun liitot neuvottelevat keskenään, parannetaan yhden työntekijän sijaan kaikkien työntekijöiden asemaa samanaikaisesti. Joukossa on voimaa.

Yliopistojen yleisessä työehtosopimuksessa on sovittu myös erimielisyyksien ratkaisemisesta. Paikallis- ja liittotason neuvottelut ovat edullinen tapa ratkoa työelämän konflikteja. Nämä ratkaisukeinot ovat käytettävissä vain järjestäytyneille työntekijöille. Yliopistojen yleisessä työehtosopimuksessa on myös määräys siitä, että määräaikaisen työsopimuksen lainmukaisuuden voi saattaa erimielisyysprosessiin. Tämä on merkittävä etu työntekijälle.

KETKÄ HYÖTYVÄT TYÖEHTOSOPIMUKSESTA?

Yleissitova työehtosopimus on koko alan etu. Työnantajat eivät voi silloin kilpailla epäreiluilla ehdoilla, esimerkiksi samalla puolta pienempää palkkaa kuin kilpailevat yritykset. Työehtosopimus takaa työntekijälle minimiedut, joista työnantajien on pidettävä kiinni. Työnantajat voivat kuitenkin aina tarjota työntekijälle työehtosopimuksessa määritellyjä etuja parempia etuja.

Työehtosopimus on myös työn-

antajan etu. Työehtosopimus takaa työnantajalle työrauhan, eli sen, ettei sopimuksen voimassaoloaikana lakkoilla. Työehtosopimuksen kautta työnantaja pystyy neuvottelemaan sopimusalan keskeisistä asioista kollektiivisesti luottamusjärjestelmän ja liittojen avulla myös sopimuskauden kestäessä. ”Sopien ja neuvotellen” on JUKOn iskulause, joka osaltaan kuvastaa hyvin koko työehtosopimusneuvottelutoimintaa. •

— On hienoa päästä tekemään työtä sivistyksen, tieteen ja paremman työelämän hyväksi, viestintäpäällikkö Eevastiina Aho toteaa.

Merkityksellistä viestintätyötä tieteentekijöiden parhaaksi

Joulukuussa Tieteentekijöiden viestintäpäällikkönä aloittanut yhteiskuntatieteiden maisteri **Eevastiina Aho** ei ole saanut kovin pehmeää laskua liiton viestinnän vetämiseen. Liitossa otettiin syksyllä käyttöön uusi visuaalinen ilme ja sen jälkeen alkoi verkkosivuprojekti. Uudet verkkosivut otetaan käyttöön maaliskuun tietämissä. Samalla käynnistyy kuuden podcastin sarja, Universumin asialla.

— Olen tottunut hyppäämään vauhdissa mukaan ja saamaan nyrkit nopeasti saveen. Liitossa on valmiiksi hyvä maasto ja perusta lähteä kehittämään uutta.

Palvelumuotoilun opiskelusta saamiaan oppeja Aho pääsee hyödyntämään muun muassa liiton jäsensegmentoinnin jatkotyöstämisessä. Hänellä on toiveissa lujittaa jäsenten kokemaa yhteisöllisyyttä.

Aho on työskennellyt parikymmentä vuotta viestinnän vastuutehtävissä muun muassa media-alalla, yliopistossa sekä freelancerina. Viestintäpäällikön kokemusta hänellä on Taideyliopistosta sekä WSOY-konsernista.

— On hienoa päästä tekemään työtä sivistyksen, tieteen ja paremman työelämän hyväksi, kommentoi hän uutta työpaikkaansa joulukuisessa tiedotteessa.

Tieteentekijöiden viestintätehtävät vetivät häntä puoleensa, koska hän odottaa työltään mahdollisimman laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, mutta

samalla ketterää organisaatiota. Aiemmissa työpaikoissaan Aho on ollut paljon tekemisissä taiteilijoiden kanssa, ja näkee yhteisiä piirteitä taiteen- ja tieteen tekijöiden tilanteissa.

— Taitelijoiden ja etenkin nuorten tutkijoiden tilanteissa on paljon samaa. Monilla heistä siihen sisältyy oman työn rahoittaminen ja ehkä myös yksinäisyys. Pitää olla luja usko itseensä ja asiaansa.

Yhdeksi esimerkiksi työn merkityksellisyydestä Aho mainitsee tammikuun alkupuolella etenkin sosiaalisessa mediassa velloneen keskustelun, joka liittyi tutkijoiden kokemaan häirintään ja tutkimuksen arvovon kyseenalaistamiseen.

— Pystyimme tässä vaikuttamaan keskustelun suuntaan ja tuomaan siihen tieteentekijöiden näkökulmia. Samalla oli tilaisuus muistuttaa jäseniä liiton toimintaohjeista häirintätilanteisiin, ja siitä, mitä voimme jäsenten hyväksi tehdä.

Kolmen koululaisen äiti yrittää löytää aikaa harrastaa musiikkia, näyttelyitä ja ulkoilua. Vapaa-ajan ”työleirinä” toimii Virolahdelle sijaitseva yli satavuotias torppa ryytimaineen.

Tieteentekijöiden liiton viestintäpäällikön tehtävä on uusi. Liiton ja Professoriliiton pitkäaikainen yhteinen viestintäpäällikkö ja *Acatiimi*-lehden päätoimittaja **Kirsti Sintonen** siirtyy eläkkeelle alkukesästä. •

Yliopistoväki lakkoilee Isossa-Britanniassa

Britanniassa yliopistoissa on lakkoiltu loppuvuodesta ja uudet lakot uhkaavat keväällä. Lakkojen ilmeinen syy ovat työeläkemaksut ja palkat, mutta ammattiyhdistysaktiivi näkee todellisen syyn olevan syvemmällä.

Britannian yliopistoissa lakkoiltiin viime vuoden loppuun. Yliopistoalan ammattiyhdistyksen UCU:n jäsenet olivat kahdeksan päivän lakossa marras- ja joulukuussa kahdessa osassa.

Lakon keskeisin syy olivat erimielisyydet työntekijöiden eläkemaksujen suuruudesta sekä eläkejärjestelmästä ylipäänsä. Muita syitä olivat yliopistojen heikko palkkakehitys, sukupuolten välinen palkka-epätasa-arvo sekä kyllästyminen lyhyisiin määräaikaisuuksiin.

Tällä hetkellä neuvottelut työnantajapuolen kanssa jatkuvat kaikista aiheista. Jos niistä ei päästä sovintoon uhkaa UCU uusilla lakoilla kevään aikana.

ELÄKEKASSAN LASKUKAAVASTA KIISTAA

Vaikka lakkojen takana on useita syitä, keskeisin on kysymys vanhojen (ennen vuotta 1992 perustettujen) yliopistojen eläkejärjestelmästä.

Yliopistoväen eläkevaroja hallinnoi yksityinen, työnantajien ja työntekijöiden puoliksi omistama eläkekassa. Sen sääntöihin kuuluu tarkistaa työeläkemaksun suuruus aina kolmen vuoden välein.

Tähän mennessä tilanne on ollut aina sama. Tarkistushetkellä kassa on laskelmiensa mukaan pahasti alijäämäinen, minkä tähden eläkemaksuja tulee korottaa. Tämä on johtanut lakkoihin vuosina 2011, 2014 ja 2017.

Lakkoilu eläkekassan vuoksi voi tuntua oudolta: eikö ole kaikkien etu, että rahaa riittää eläkkeisiin? Työntekijäpuolen mielestä kassan käyttämä laskentatapa on kuitenkin turhan tiukka ja kaataa kaiken ris-

kin työntekijöiden kannettavaksi.

— Hieman kärjistäen kassan voi sanoa varautuvan tilanteeseen, jossa kaikki Britannian yliopistot lakkautettaisiin, mutta tätä ei voi pitää kovin realistisena skenaario-
na, kertoo UCU:n aktiivi, professori **Andreas Bieler**.

Bieler on ollut mukana järjestämässä lakkoa Nottinghamin yliopistolla, mutta tuli vuoden vaiheesta vierailijaksi Helsingin yliopiston tutkijakollegiumiin.

— Eläkkeiden määrittelyissä on muitakin kysymyksiä. Kassa haluaisi pienentää mahdollista enimmäiseläkettä nykyisestä 55 000 punnasta (64 000 euroa) 42 000 puntaan (49 000 euroa) ja korvata palkkaan sidotun eläkkeen kassan tuottoon sidotuilla. Yhdistettyinä kasvaviin eläkemaksuihin tämä voisi tuottaa työuran ja eläkkeen aikana satojen tuhansien eurojen tappiot.

— Ymmärrämme, että ihmisten elinikien pidentyminen ja ikäluokkien pieneneminen luovat painetta eläkejärjestelmään, mutta emme näe, että nykyinen tapa varautua niihin on oikeudenmukainen tai mielekäs.

YLIOPISTOISTA TULI KUIN YRITYKSIÄ

Vaikka lakoissa on nimellisesti kyse eläkkeistä ja palkoista, on niiden todellinen syy Bielerin mukaan syvemmällä. Todellinen syy on yliopistojen rahoituksen muuttuminen lukukausimaksupohjaiseksi

Yliopistoalan ammattiyhdistys UCU järjesti mielenosoituksen Oxfordissa viime marraskuussa.

2000-luvun mittaan.

Kun yliopistot saivat samalla päättää vapaasti sisäänotostaan, alkoi kilpailu opiskelijoista, joka on johtanut erikoisiin investointeihin.

– Komeista rakennuksista on tullut yliopistoille yhä tärkeämpiä. Esimerkiksi Nottinghamin yliopistoon rakennettiin juuri uusi, 40 miljoonaa punttaa (47 miljoonaa euroa) maksanut urheiluhalli. Se näyttää hienolta tutustumispäivänä, kun nuori miettii, minne haluaa opiskelemaan.

Samalla yliopistojen henkilöstökulujen osuus niiden budjeteista on laskenut. Yliopistoja johdetaan yhä enemmän kuin yrityksiä ja henkilöstö nähdään kulu-eränä Bieler kertoo.

– Koska yliopistot eivät ole liikeyrityksiä, ne eivät voi tuottaa voittoa. Useat kuitenkin kerryttävät ylijäämää, esimerkiksi Nottinghamissa sitä kertyy noin 30 miljoonaa punttaa (35 miljoonaa euroa) vuodessa.

Samalla sitten säästetään henkilöstökuluissa. Vuonna 2017 yliopiston henkilöstö, opiskelijoiden tukemana, lakkoili nostaakseen kaikkein pienituloisimpien

ammattiryhmien, kuten siivoojien palkkoja. Lopulta yliopisto suostui vaatimuksiin, joiden toteuttaminen maksoi 168 000 punttaa (197 000 euroa) vuodessa.

– Saman tyylinen ongelma vaivaa myös akateemisten työntekijöiden palkkoja. Esimerkiksi opettajia voidaan palkata lukukauden ajaksi pätkiin, jotta säästetään kesän palkkakuluissa. Vuodesta 2009 laskien yliopistojen reaali-palkat ovat pudonneet 17 prosenttia, kun inflaatio otetaan huomioon.

KEVÄT VOI TUODA SOVUN

Jatkuvatko lakot keväällä? Bieler suhtautuu tällä hetkellä optimistisesti neuvottelumahdollisuuksiin. Työnantajapuoli on viime aikoina esiintynyt neuvottelunhaluisena.

– Toivoisin, että eläkeasiassa löydetään sopu, mutta isommat kysymykset ovat tietysti vaikeampia. Ne ovat vaikeita myös liitolle, koska esimerkiksi palkkaepätasa-arvon tai pätikätyösuhteiden kohdalla on vaikeampi asettaa selkeitä tavoitteita. Toivon silti, että niissäkin päästäisiin eteenpäin. •

Korkeakoulutettu kansa – myytti vai todellisuus?

Hyvinvointivaltion tulevaisuutta haastetaan. ”Kikka kolmoset” eivät auta syntyvyyden nousuun. Koulutuksella nähdään merkittävä rooli myös jatkossa.

Helsingin yliopiston kansantaloustieteen opiskelijoiden ainejärjestö KTTO juhli kuusikymppisiä mar-
raskuussa ja järjesti arvovaltaisen paneelikeskustelun, jossa pohdittiin hyvinvointivaltion tulevaisuutta näköpiirissä olevien haasteiden valossa. Ennustettu väestökato Suomessa näyttäytyy niistä ehkä keskeisimpänä. Vastaiskuna nähdään edelleen vahva koulutus niin yliopistoissa kuin alemmillakin asteilla.

SYNTYVYYDEN DRAMAATTINEN LASKU

Vaikka syntyvyyden oli jo aiemmin ennustettu laskevan reilusti tulevina vuosikymmeninä, viime syksyn uudet tilastot osoittivat, että lasku on jo nyt tasolla, jolla sen piti olla vasta tämän vuosisadan puolivälissä.

– Järjestelmämme on hyvin suurelta osin ja-kojärjestelmä, mikä tarkoittaa, että työssäkäyvät rahoittavat eläkeläiset. Järjestelmä on helpompi rahoittaa, kun palkkasumma koko ajan kasvaa. Mutta nyt, kun yhtälö muuttuu dramaattisella tavalla, siitä aiheutuu suuri paine, totesi Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) tutkimusjohtaja **Essi Eerola**.

Helsingin yliopiston ja VATT:n julkistalouden professori **Roope Uusitalo** sekä Nordean ekonomisti **Olli Kärkkäinen** kuitenkin hälvensivät huolta kertomalla, että onneksi suomalaiseen eläkejärjestelmään on rakennettu sopeutumiskeinoja, joiden avulla se on aika hyvin varautunut vaikeuksiin. Eläkemaksut joustavat tarvittaessa, eivätkä nykyiset työtätekevät ole siis jää-

mässä ilman eläkkeitä.

Kärkkäinen myös mainitsi, että syntyvyyden laskusta toisaalta seuraa koulutukseen, päivähoitoon ja neuvolatoimintaan kytkeytyviä säästöjä, vaikka toisaalta taas terveydenhuololle kasautuu vuosittaisia lisämenoja 500 miljoonan euron edestä alkaen nyt heti, kun nettomaksajat ovat vähentyneet.

– Tämä on sukupolvien välinen kuilu, ja nähdäkseni melko runsas maahanmuutto tulevien vuosien aikana olisi siihen ainoa ratkaisu, määritteli Helsingin yliopiston viestinnän professori **Anu Kantola**.

Hänen mukaansa ongelma kaatuu pitkälti nuorten ikäluokkien niskaan, joten heidän toivoisi aktivoituvan asiassa poliittisesti. VATT:n Eerola toivoi myös enemmän julkista keskustelua maahanmuutosta väestön kasvun moottorina.

Millä väestökatoa voitaisiin sitten estää, ehkä lapsiperheiden runsas rahallinen tukeminen Viron malliin?

– Neuvoja ei voi oikein muille antaa, koska kyseessä on perheiden oma asia, sanoi Uusitalo. Lapsien määrän syistä myös tiedetään vain vähän, koska tutkimusta aiheesta ei oikein ole.

– Lapsiperheiden palveluita voidaan koittaa parantaa, vaikka ne eivät syntyvyyteen lopulta vaikuttaisikaan. Ihmisillä tuntuu nykyään aidosti olevan preferenssi haluta vähemmän lapsia, joten ”kikka kolmoset” eivät varmaankaan auta syntyvyyden nousuun. Voidaan pohtia, miten työmarkkinoiden epä-

Hyvinvointivaltion tulevaisuutta pohdittiin Helsingin yliopiston taloustieteen opiskelijoiden ainejärjestön juhluvuoden paneelissa.

varmuutta kyettäisiin vähentämään ja parantamaan lapsiperheiden palveluja hyvinvoinnin näkökulmasta kannattavalla tavalla.

– Helpotusta saadaan kuitenkin vasta 20 vuoden päästä, eli rahoitusjärjestelmän mahdolliset parannukset eivät auta tällä vaalikaudella muodostuviin paineisiin, summasi Kantola.

KOULUTUS HYVINVOINTIVALTION PALVELUNA

Suomessa nuorten ikäryhmien koulutustason nousu on pysähtynyt. Vielä 90-luvun alussa suomalaiset olivat vertailuissa hyvin korkealle koulutettu kansa, mutta viimeisen 15 vuoden aikana kehitys on kääntynyt laskuun. Nykyiset tilastot osoittavat, että Suomessa väestöä korkeakoulutetaan OECD-maiden keskiarvoa vähemmän. Onko Suomen osaava ja korkeakoulutettu kansa siis myytti? haastattelijat kysyivät.

Roope Uusitalo katsoi, että yliopisto-opiskelijoita voidaan helposti lisätä kasvattamalla aloituspaikkojen määrää. Eerolan mielestä taas nykyinen korkeakoulujärjestelmä on hämmästyttävän kiintiöity ja keskusjohtoinen, joten markkinasignaaleja voitaisiin huomioida myös siinä, mihin lisää aloituspaikkoja kohdistetaan.

Toisen asteen koulutuksen voisi varmistaa koko ikäluokalle nostamalla oppivelvollisuusikä. Sitä esimerkiksi taloustieteilijät laajasti kannattavat, vahvisti Kärkkäinen. Tosin oppilaitosten täytyy tietenkin

saada sitä varten rahoitus ja myös huolellisesti miettiä, miten nuoret saadaan pysymään koulussa, kun nykyinen koulutuksen omaehtoisuus ja opetuksen leikkaukset ammattikouluissa ovat johtaneet koulupudokkaiden kasvavaan määrään.

– Suomessa erityistä on suuri joustavuus ja se, kuinka sodan jälkeen agraarinen maa yhtä aikaa teollistui ja muuttui palveluyhteiskunnaksi, Kantola sanoi. Suomen korkea koulutustaso ei ole myytti, mutta kuinka tämän maan moottori eli sosiaalinen liikkuvuus saadaan edelleen pysymään käynnissä? Koulutusta täytyisi nyt ajatella joustavana vaihtoehtona, että ammattia voi myös vaihtaa ketterämmin.

Kumpi siis parempi, opiskella nopeasti velvollisuutena valtiolle ja sitten työelämään, vai käydä opintojen väleissä töissä saamassa uutta kokemusta ja näkemystä?

– Opintojen tehostaminen liittyy valtion rajallisiin resursseihin, kun halutaan tarjota koulutus mahdollisimman monelle, määritteli Uusitalo.

– Yliopistojärjestelmä voisi toimia paremmin angloamerikkalaiseen tapaan aidolla kaksivaiheisella tutkinnolla. Kandidatteen jälkeen oltaisiin ensin töissä, ja sitten ehkä vaihdettaisiin yliopistoa, jossa suoritetaan maisterintutkinto.

– Kunhan vain päästäisiin pois monikertaisista hauista samoihin oppilaitospaikkoihin. Se on todella tuhmausta, totesi Eerola. •

Keijo Hämäläinen aloitti Jyväskylän yliopiston rehtorina 1.8.2017. Ennen sitä hän on toiminut Helsingin yliopistossa vararehtorina (2015-17), dekaanina ja fysiikan professorina.

YLIOPISTOJEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN PITÄÄ SÄILYÄ VAKAANA JA AKATEEMISEN YHTEISÖN SAADA KESKITTYÄ PERUSTEHTÄVIINSÄ. NÄIN TOIVOO JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON REHTORI **KEIJO HÄMÄLÄINEN**, JOKA ALOITTI TÄMÄN VUODEN ALUSSA SUOMEN YLIOPISTOJEN REHTORINEUVOSTON UNIFIN PUHEENJOHTAJANA.

TEKSTI **KIRSTI SINTONEN**

1) Mitkä teemat ovat keskeisimmässä roolissa UNIFIn toimintavuonna 2020?

– Unifin toiminnassa painottuu aktiivinen osallistuminen tiede- ja korkeakoulupoliittiseen keskusteluun. Ajankohtaisia kysymyksiä ovat muun muassa koulutuspoliittisen selonteon valmistelu, visio 2030:n toimeenpano tutkintomäärien ja jatkuvan oppimisen osalta sekä yliopistojen työrauhan varmistaminen. Näistä puhuttaessa koko korkeakouluyhteisön ääni on tärkeää saada kuuluviin. Lisäksi yliopistot jatkavat hyvin alkanutta yhteistyötä digivision laatimisessa ja kestäväen kehityksen kysymyksissä sekä edistävät Pohjoismaiden välistä keskustelua Suomen toimiessa pohjoismaisen NUS-yliopistoverkoston puheenjohtajana.

2) Yliopistojen aloituspaikkoja lisätään, mutta lisärahoitusta siihen ei ole näköpiirissä. Miten tämä yhtälö toteutetaan?

– Tutkintomäärien nostaminen pitkällä aikavälillä on välttämätöntä, jotta pystymme vastaamaan kasvavaan osajatarpeeseen ja saavuttamaan visio 2030:n tavoitteen 50 %:n koulutustasosta. On kuitenkin selvää, että lisäys ei onnistu ilman riittäviä resursseja – muuten opettajien mahdollisuudet suoriutua tärkeästä työstään heikkenevät ja koulutuksen laatu kärsii. Toivoisinkin kuluvana vuonna keskusteltavan erityisesti siitä, millä keinoilla pystymme takaamaan laadukkaan korkeakoulutuksen tuleville sukupolville. Tulemme jatkamaan jo käynnissä olevaa aktiivista vuoropuhelua opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

3) Millaisena näet tutkijoiden sananvapauden ja tutkimuksen vapauden tilan nyky-Suomessa?

– Tilanne Suomessa on kansainvälisesti vertailun hyvä, mutta meilläkin on näkyvissä huolestuttavia ilmiöitä, jotka uhkaavat akateemista vapautta ja työrauhaa. Näitä ovat esimerkiksi vihapuhe, häirintä

ja tutkijoiden integriteettiin kohdistuvat asiattomat epäilyt sosiaalisessa mediassa. Tutkijat ovat itse arvioineet Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kyselyssä, että itsesensuuri voi häiritsevän palautteen vuoksi lisääntyä. Yliopistojen tehtävänä on tukea häirinnän ja uhkailujen kohteeksi joutuneita työntekijöitään parhaalla mahdollisella tavalla. Lisäksi meidän on pidettävä huolta siitä, että rahoituskilpailu ja poliittinen ohjaus eivät kavenna tutkimuksen akateemista vapautta.

4) Yliopistolaki astui voimaan 10 vuotta sitten. Miten laki on toiminut ja näetkö siinä muutostarpeita?

– Kuten arvioinnit viime vuosilta osoittavat, lakiuudistus on tavoitteidensa mukaisesti vahvistanut yliopistojen autonomiaa ja parantanut profiloitumisen edellytyksiä. Samanaikaisesti kuitenkin rahoitusmallin rooli yliopistojen toiminnan ohjaajana on vahvistunut ja johtamisjärjestelmän muutokset ovat etäännyttäneet yliopistoyhteisöä päätöksenteosta. Näihin haasteisiin on tärkeää löytää ratkaisuja tulevina vuosina. En kuitenkaan näe tällä hetkellä tarvetta yliopistolain uudistamiseen. Ajattelen, että kokonaisuutena nykyainsäädäntö on hyvä ja mahdollistaa monenlaiset toimenpiteet esimerkiksi yliopistodemokratian kehittämiseksi. Kuluvalla hallituskaudella on erityisen tärkeää, että yliopistojen toimintaympäristö ja säädöspohja säilyvät vakaina ja akateeminen yhteisö saa keskittyä perustehtäviinsä.

5) Yliopistosektorin tes-neuvottelut alkavat tammi-kuun lopussa. Mikä on UNIFIn puheenjohtajan pääviesti neuvottelupöytään?

– Toivon, että neuvottelut sujuvat hyvin, vaikka pöydällä on toki hankaliakin asioita. Luotan siihen, että asiantuntevat työmarkkinajärjestömme käyvät neuvottelut hyvässä ja toisiaan arvostavassa hengessä ja pääsevät yhteisymmärrykseen tulevan kauden työehtosopimuksista. •

KOLUMNI

LIISA LAAKSO

KIRJOITTAJA ON TUTKIJÄ POHJOISMAISESSA AFRIKKA-INSTITUUTISSA JA SUOMEN TIEDEAKATEMIAIN IHMISOIKEUSKOMITEAN JÄSEN

Akateeminen vapaus on osa kansanvaltaa

Akateeminen vapaus rinnastetaan usein sananvapauteen. Julkista keskustelua seuraamalla syntyy helposti käsitys, että se tarkoittaa akateemisesti ansioituneiden tutkijoiden oikeutta lausua mielipiteitä melkein mistä tahansa asiasta.

Käsitys on perustavalla tavalla väärä. Ei niin, etteikö perustuslain 12 §:ssä säädetty oikeus ”ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja” koskisi tutkijoita, ja etteikö tutkijoilla olisi oikeus myös poliittisiin mielipiteisiin ja poliittikointiin. Akateemisen vapauden kanssa näillä oikeuksilla ei kuitenkaan ole juurikaan tekemistä.

Sananvapaus suojelee mielipiteitä ja tietoja, jotka eivät välttämättä ole aina kovin järkeviä tai edes tosia. Akateeminen vapaus taas perustuu totuuden tavoitteluun, siihen että tosiasiat voidaan erottaa epätosista. Kyse ei ole yksittäisen tutkijan tai tutkimusryhmän rajoittamattomasta vapaudesta päättellä ja julistaa mitä tahansa mistä tahansa, vaan koko tiedeyhteisön oikeudesta syventää asiantuntemustaan sen itsensä hyväksymiä menetelmiä ja käytäntöjä noudattaen.

Tärkein näistä on vertaisarviointi niin kilpaillussa tutkimusrahoituksessa, tieteellisessä julkaisutoiminnassa kuin akateemisessa urakehityksessäkin. Professorit nimitetään tehtäviinsä vain oman alansa asiantuntijoiden antamien lausuntojen perusteella. Vaikka yksittäisiä tutkijoita palkitaan, nostetaan tikunnokkaan ja kritisoidaan, kaikki tieteellinen tieto tuotetaan ja tunnustetaan yhteisöllisesti.

SAKSITUT

1 ”Erilaiset tutkimusaiheet kuuluvat akateemiseen vapauteen, joka on yliopistoille tärkeä arvo. Akateeminen vapaus on myös yksi keskeinen demokraattisen yhteiskunnan taustatekijä vapaan median ja toimivan kansalaisyhteiskunnan tavoin.”

HELSINGIN YLIOPISTON KANSLERI
KAARLE HÄMERI, HELSINGIN SANOMAT 24.1.2020

2 ”Emme hyväksy tutkijoiden häirintää, solvaamista tai muutakaan asiatonta kohtelua, missään muodossa. Tieteen ja tieteentekijöiden perusteeton mustamaalaus on hyökkäys meitä kaikkia vastaan. Olen järkyttynyt ja harmissani siitä, miten tieteen vähättely ja tutkijoiden mustamaalaaminen on otettu politiikan aseeksi. Tavoitteena on herättää pelkoa tutkijoissa ja kaventaa heidän vapauttaan ajatella ja tehdä työtään, puhua työstään julkisesti.”

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITON PJ. MAIJA S. PELTOLA,
TIETEENTEKIJÖIDEN BLOGI 11.1.2020

3 ”Suomi on Kataisen hallituksesta lähtien ajanut innovaatiojärjestelmän alas. Järjestelmä on tuhottu ja rahoitusta pudotettu. Siellä olisi korkeasti koulutettujen rooli ja mahdollisuudet.”

ILMASTOPANEELIN PUHEENJOHTAJA,
PROFESSORI MARKKU OLLIKAINEN
AKAVALAINEN 17.1.2020

**”Sananvapaus suo-
jelee mielipiteitä ja
tietoja, jotka eivät
välttämättä ole aina
kovin järkeviä tai
edes tosia. Akatee-
minen vapaus taas
perustuu totuuden
tavoitteluun, siihen
että tosiasiat voidaan
erottaa epätosista.”**

Poliittisessa päätöksenteossa ja päätöksistä käytävässä julkisessa keskustelussa asiantuntemukseen perustuva tieto on kaikkea muuta tietoa arvokkaampaa. Sen vuoksi lainsäätäjän on syytä erityisesti tukea sellaisen tiedon tuottamista ja käyttämistä. Hyvin

perustein akateeminen vapaus onkin kaikissa demokraattisissa maissa suojattu sananvapaudesta erikseen. Suomessa tämä on tehty perustuslain 123 §:ssä, jonka mukaan yliopistoilla on itsehallinto.

Yliopistot ovat akateemisen vapauden tyyssijojä. Niiden itsehallinto tieteellisen tiedon tuottamisessa ja arvottamisessa on yleismaailmallinen akateemisen vapauden ehto. Jos tieteellisen tutkimuksen sisältöä kontrolloidaan yliopistojen ulkopuolelta, kontrolloidaan myös yhteiskunnan käyttöön tulevaa asiantuntemusta. Tämän vuoksi yliopistojen hallintoa ei voi luovuttaa rahoittajille tai valtiovalle kansanvaltaista järjestelmää loukkaamatta.

Poliittisten vapauksien, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion ohella yliopistojen itsehallinto kuuluu näin ollen kansanvallan peruspilareihin, joiden horjuttaminen merkitsee kansanvallan

horjuttamista.

Yliopisto ei palvele rahoittajaan tai valtiovaltaa, vaan tiedettä. Tavoitellessaan totuutta se on määritelmällisesti julkinen laitos. Levittäessään tieteellistä tietoa sen täytyy nauttia kansalaisten luottamusta. Suomessa näin näyttää olevankin: tuoreen tiedebarometrin mukaan suuri enemmistö suomalaisista arvostaa tutkimusta ja luottaa tieteen kykyyn ratkaista yhteiskunnallisia ja maailmanlaajuisia ongelmia (HS 13.11.2019).

Sata vuotta täyttävä Turun yliopisto perustettiin sisällissodasta toipuvien kansalaisten keräämin varoin, ja sen tunnuslause on ”Vapaan kansan lahja vapaalle tieteele”. Viime kädessä kansa on vapaa vain siellä, missä akateemista vapautta ja tieteellistä tietoa arvostetaan. •

4 ”Hyökkäys yksittäistä tutkijaa ja yleisesti tutkijoita ja tieteen tekijöitä kohtaan on sopimatonta. Se on myös vaarallinen tie. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan tekemän kyselyn mukaan tutkijoiden saamat uhkaukset ja solvaukset ovat jo vaikuttaneet osan haluun tuoda tutkimustietoaan keskusteluun.”

TOIMITTAJA ELINA LAPPALAINEN
TALOUSELÄMÄ 24.1.2020

5 ”Suomalaisessa akateemisessa yhteisössä ihmisiä arvioidaan kykyjen eikä kontaktien perusteella, toisin kuin useissa muissa maissa.”

FILOSOFIAN HISTORIAN PROFESSORI
FILIPE DA SILVA
YLIOPISTO 10/2019

6 ”Yliopisto ja yliopistoyhteisö eivät hyväksy työntekijäänsä kohdistuvaa häirintää, haittaa tai vaaraa missään muodossa. Ei yliopiston ulkopuolelta. Ei myöskään yliopiston sisäلتä. Luotan asiassa yliopistojen johtoon ja yhteisöömme. Luotan myös tutkimuslaitosten johtoon ja kollegoihimme niissä. Tästä aiheesta säädetään tarkemmin oman tutkimusalan keskeisimmässä viitekehksessä – työturvallisuuslaissa.”

PROFESSORILIITON PUHEENJOHTAJA JOUNI
KIVISTÖ-RAHNASTO, PROFESSORIBLOGI 15.1.2020

KANSI

TEKSTI ARJA-LEENA PAAVOLA
KUVAT MAIJU POHJANHEIMO

Maiden rajat eivät ole ihmisen rajat

Raja on poliittisen maantieteen perinteinen avainkäsite, mutta harvat tutkijat olivat kiinnostuneita rajoista silloin, kun professori Anssi Paasi aloitti omaa, nyt 40 vuotta kestänyttä tutkimusuraansa. 1990-luvulta alkaen tilanne muuttui. Rajatutkimus on yleistynyt monilla tieteenaloilla, ja se on jopa kasvanut omaksi, monitieteiseksi tutkimusalueekseen. Professoriliitto valitsi Anssi Paasin Vuoden Professoriksi 2020.

Globaalissa maailmassa suljettuja valtioita ei enää ole aiempaan tapaan. Erilaiset verkostot ylittävät valtiollisia rajoja, jotka ilmenevät sekä sosiaalisina että teknologisin vallon ja kontrollin maisemina. Samaan aikaan nationalismin kannatus kasvaa esimerkiksi Euroopassa ja rajojen sijainnista saatetaan yhä kiistellä.

Professori **Anssi Paasi** johti vuosina 2014–2019 Suomen Akatemian ja yliopistojen rahoittamaa RELATE-huippuyksikköä. Sitä ennen hän toimi viisi vuotta akatemiaprofessorina pienemmän tutkimusryhmän vetäjänä.

– RELATE-huippuyksikön tutkimuskohteina ovat olleet territoriaalisen järjestelmän muutokset kohti avoimempaa relationaalista järjestelmää. Huippuyksikköön kuuluu neljä tutkimusryhmää, joista kaksi toimii Oulun, yksi Helsingin ja yksi Tampereen yliopistoissa. Ryhmien toiminta on hyvä esimerkki monitieteisyydestä ja kansainvälisyydestä. Osahankkeiden vetäjät ovat maantieteilijöitä, mutta monet väitöskirjan tekijöistä ja post doc -tutkijoista ovat ulkomailta ja eri aloilta, Paasi kertoo.

RELATE:n tutkijoista useat ovat sijoittuneet ulkomaisiin yliopistoihin. Eteviä tutkijoita haluttaisiin pitää Suomessa, mutta pysyviin työpaikkoihin johtavia tenure track -tehtäviä on vähän tarjolla.

– Olen hyvin iloinen siitä, että RELATE-hankkeen myötä moni suomalainen nuori tutkija on kypsynyt kovatasoiseksi kansainvälisen tason tekijäksi. Erityisen ylpeä olen siitä, että akatemiaprofessorini ja huippuyksikkö ovat kautta aikojen ensimmäiset maantieteen alalle myönnetty, Paasi toteaa tyytyväisenä.

Luonnontieteissä tutkimustyö perustuu entistä enemmän tutkimusryhmiin ja niiden väliseen yhteistyöhön. Sen sijaan yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimuksessa itse kirjoitustyö ja julkaiseminen ovat paljolti henkilökohtaisia hankkeita, mikä näkyy julkaisukäytännöissä.

– Euroopan tutkimusneuvoston ERC-hakemus-

”Ihmistieteissä monografiat ovat edelleen hyvin arvostettuja, vaikka painopiste näyttää myös niissä siirtyvän yhä enemmän kohti kansainvälisten journal-artikkeleiden julkaisemista. Tähän kannustavat julkaisujen luokittelu JUFO-järjestelmässä ja maailmalla käytössä olevat arviointijärjestelmät.”

ten arviointipaneelien jäsenenä toimiessani olen huomannut, että ihmistieteissä monografiat ovat edelleen hyvin arvostettuja, vaikka painopiste näyttää myös niissä siirtyvän yhä enemmän kohti kansainvälisten journal-artikkeleiden julkaisemista. Tähän kannustaa julkaisujen luokittelu JUFO-järjestelmässä ja maailmalla käytössä olevat arviointijärjestelmät. Itse olen kirjoittanut pääosin journal- ja kirja-artikkeleita tutkimusteemoistani sekä toimittanut useita kirjoja englantilaisille kustantamoille.

Yksi Paasin kiinnostuksen kohteista tutkimuksessa onkin tieteellisen toiminnan ja julkaisemisen vallankäyttö sekä erilaisten luokittelujen ja arviointien merkitys tutkimuksen suuntaajana. Tämä kysymys näyttää olevan erittäin tärkeä monissa maissa ja useilla ihmistieteiden aloilla.

TIETOA PÄÄTÖKSENTEON TARPEISIIN

Viime vuonna päättyneessä Suomen Akatemian Strategisen rahoituksen Globaalin turvallisuuden moni-

kerroksiset rajat -hankkeessa Paasin ryhmä vastasi yhdestä osahankkeesta. Mukana olivat Itä-Suomen, Oulun ja Helsingin yliopistot sekä Rajavartiolaitoksen Raja- ja merivartiokoulu. Tässä projektissa tavoitteena oli nimenomaisesti olla vuorovaikutuksessa yhteiskunnan eri tahojen kanssa ja tuottaa uutta tietoa päätöksenteon tarpeisiin.

— Alallamme Yhdysvaltojen terrori-iskut vuonna 2001 siirsivät tutkimuksen painopistettä kohti turvallisuusksymyksiä. Tämän päivän turvallisuustilanteessa korostuvat alueellinen epävakaus, monimutkainen perinteisten geopolitiittisten sekä uusien uhkien yhdistelmä. Suomen osalta potentiaaliset uhat aiheutuvat erityisesti Venäjän toimista, laajasta hallitsemattomasta maahanmuutosta, rajat ylittävistä rikollisuudesta ja ääriilikkeistä. Käsityksiimme turvallisuudesta vaikuttavat myös Suomen sisäinen sosioekonominen eriarvoisuus ja siihen liittyvät jännitteet.

RAJA NEUVOSTOLIITTOON OLI TABU

Paasin 40 vuotta kestäneen uran aikana maailmantilanteessa on tapahtunut suuria muutoksia, joilla on ollut vaikutusta tutkimukseen. Hän aloitti rajatutkimuksen väitelyään vuonna 1986. Neuvostoliitto oli yhä olemassa, mikä näkyi myös suomalaisessa rajalainsäädännössä. Itse raja oli vielä eräänlainen tabu.

— Menin rajaseudulle jatkamaan väitöskirjassa aloittamaani aluetutkimusta pienemmässä alueyhteisössä. Kohteena oli Värtsilä, toisen maailmansodan ja uuden valtionrajan vetämisen jälkeen jakautunut yhteisö. En ollut suunnitellut varsinaisesti tekeväni tutkimusta Suomen ja Neuvostoliiton rajaseudusta, mutta pian huomasin rajan merkityksen asukkaiden arkielämässä, ulkopolitiikassa sekä kansallisen identiteetin rakennustyössä. Keräsin vuosien ajan erilaisia aineistoja ja tulin samalla dokumentoimeksi Neuvostoliiton hajoamisen ja sen kokemisen rajaseudulla. Hankkeesta ilmestyi vuonna 1996 Englannissa kirja *Territories, Boundaries and Consciousness*.

Rajaa ja sen merkityksiä tutkii nyt uusi sukupolvi. Paasi on ollut 1990-luvun jälkeen kiinnostunut rajoista enemmänkin teoreettisena kysymyksenä ja julkaissut aiheesta jatkuvasti.

→ ANSSI PAASI

syntynyt Kajaanissa 1955

filosofian tohtori, Joensuun yliopisto, 1986; väitöskirja
The Institutionalization of Regions: Theory and
Comparative Case Studies

maantieteen professori Oulun yliopisto, 1989–

akatemiaprofessori 2008–2012

RELATE-huippuyksikön johtaja 2014–2019

tieteellinen julkaisuluettelo sisältää yli 270 nimikettä

Suomalaisen tiedeakatemian jäsen 2001–

Vuoden Professori 2020

— Kansainvälisessä teoriakeskustelussa oli 1980-luvun alun aluetutkimuksessa noussut teemoja, joihin pyrin innokkaasti osallistumaan julkaisujeni kautta. Asettamiini kansainvälistymistavoitteisiin liittyen mietin myös väitöskirjani rakennetta strategisesti siten, että teoreettinen kehikko ilmestyi laajan kansainväliselle yleisölle kirjoitetun englanninkielisen journal-artikkelin muodossa ja empiirinen osatutkimus julkaistiin suomenkielisenä mono-

grafiana. Nyt vuosikymmenten jälkeen on mukava huomata, että tämä oli onnistunut strategia, Paasi toteaa.

— Viimeisin huippuyksikön puitteissa toimittamamme teos on Routledgen kustantamana ilmestynyt *Borderless World for Whom? Ethics, Moralities and Mobilities*, jossa painopiste on muuttoliikkeen, turismin, etiikan ja rajojen suhteiden tarkastelussa. Kirjassa havaitaan, kuinka 1990-luvulla esille noussut rajattoman maailman optimismi on muuttunut monella tapaa.

Ihmiset ovat aina liikkuneet alueelta toiselle erilaisista syistä. Muuttoliikettä tulee olemaan myös jatkossa väestönkasvun jatkuessa maailmalla. Ilmastomuutos kiihtyy ja elinympäristöjen huonontuminen pakottaa ihmisiä etsimään parempia asuinsijoja ja olosuhteita. Euroopassa väestörakenteen vanheneminen taas johtaa siihen, että valtioiden on etsittävä uusia ratkaisuja hämmäyttävään työvoimapulaan.

MAISEMAN VAIHTELU MIELLYTTÄÄ

Paasi on kotoisin Kajaanista, jossa hän oppi arvostamaan topografian ja maiseman vaihtelua. Opiskelu-aika ja uran alkuvaiheet Joensuussa vahvistivat tätä.

— Viihdyn kyllä muuallakin, erityisesti on mielessä tutkijavierailu Kaliforniassa, Los Angelesissa, tai omissa mökkimaisemissa Ylikiimingissä. Pääkaupunkikin vetää puoleensa yhä enemmän, sillä lapset ja lapsenlapset asuvat siellä. Vaikka meistä jokainen viihtyy ja kokee rauhoittuvansa jossakin ja samaistuu jollakin tapaa erilaisiin paikkoihin, kannattaa muistaa, että alueellisuus ja paikallisuus ovat vain yksi osa ihmisten monimuotoista, alati muuttuvaa identiteettiä. Yhä useampi ihminen asuu elämänsä aikana useammassa maassa ja paikassa.

Territories, Boundaries and Consciousness -kirjassa Paasi analysoi siirtokarjalaisten paikkakokemuksia ja esitti, että ehkä olisi mielekkäämpää hahmottaa ihmisen paikka pikemminkin kunkin elämänhistorian kuin jonkin sijainnin tai rajatun alueen kautta.

— Ihminen rakentaa spatiaalista identiteettiään ja kokemusmaailmaansa koko elämänhistoriansa ajan ja vie sen mennessään hautaan. Alueisiin, valtioihin ja kansoihin liitetyt kollektiiviset identiteettikertomukset on jo vuosikymmenten ajan ymmärretty kuvitelluiksi yhteisöiksi, joihin samastuminen tapahtuu sosialisaaion kautta muun muassa koulutuksen ja medioiden välityksellä. Näiden ilmiöiden tutkiminen on yhä tärkeämpää liikkuvuuden ja nationalismien luonnehtimassa maailmassa, Paasi pohtii. ●

Tieteellinen julkaisutoiminta ja eri julkaisumuotojen arvottamiseen liittyvä vallankäyttö on maantieteen tutkimuksen lisäksi Vuoden Professori Anssi Paasin kiinnostuksen kohteita. Hän on kantanut huolta kansallisen tieteen ja julkaisemisen puolesta. Ohessa hän kirjoittaa näistä teemoista.

Julkaisutoiminta on vallankäyttöä

Kiinnostuin julkaisutoimintaan liittyvästä vallankäytöstä vuosituhaten vaihteessa, kun impact factorit, journalaaleista laskettavat, viittauksiin perustuvat määrälliset tunnuksot alkoivat tulla yhä tärkeämmäksi indikaattoriksi tutkimuksen laadulle. Tämä vaihe merkitsi samalla englanninkielisen julkaisemisen nousemista etusijalle. Usein kansallisiin kysymyksiin kohdistuvissa ihmistieteissä mainitut seikat nähtiin ongelmallisina. Monien tieteenalosten piirissä heräsikin kriittinen keskustelu siitä, mihin englanninkielisen julkaisutoiminnan ylivalta johtaa: aletaanko seurata agendoja, joita britit tai amerikkalaiset tutkijat rakentavat? Mikä rooli jää perinteisesti vahvojen tiedemaiden, kuten saksan tai ranskan kielellä julkaistuille teksteille? Ja niin edelleen.

Niinpä aloin uteliaisuuttani tutkia tietokantosten alueellista ja tieteenalakohtaista edustavuutta. Tarkastelin aluksi Web of science -tietokannasta Science, Social science sekä Arts & Humanities tietokantosten sisältämien lehtien julkaisumaita ja havaitsin, että niihin valittu lehtivalikoima oli vahvasti UK/US-sidonnaista, yhteiskuntatieteiden osalta jopa 80-prosenttisesti. Laatimani kartografiset esitykset toivat tämän vahvasti esille. Omalla alallani maantieteessä vain pienehkö joukko tieteellisiä lehtiä oli hyväksytty tietokantaan ja vain paria lehteä julkaistiin Ison-Britannian ja USA:n ulkopuolella.

Aiheesta kirjoittamani kriittinen artikkeli ilmes-

tyi arvostetussa *Environment and Planning A* -lehdessä vuonna 2005 ja oli melkoinen yllätys, kun se sai vuoden innovatiivisimman artikkelin palkinnon tässä kerran kuussa ilmestyvässä jurnaalissa.

Muutaman vuoden sisällä alamme lehtiä ilmestyi nopeasti lisää tietokantaan, myös englanninkielisen kielialueen ulkopuolelta. Artikkelit näyttävät myös löytäneen tiensä eri alojen julkaisuihin, joissa pohditaan julkaisutoimintaa ja julkaisujen arviointia sekä julkaisukieliin liittyviä ongelmia ja vallankäyttöä.

Olen myöhemminkin kirjoittanut aiheesta muutamia artikkeleita. On mielenkiintoista, että mainitut

kysymykset eivät ole kadonneet minnekään eri alojen tieteellisestä keskustelusta vaan uusia puheenvuoroja ilmestyy lehdissä ja kirjoissa, usein osana laajempaa pohdiskelua yliopistojen muuttuvasta roolista uusliberaalissa yhteiskunnassa. En tiedä, mistä kertoo se, että kun tein samasta aiheesta suomenkielisen artikkelin *Tieteessä tapahtuu*

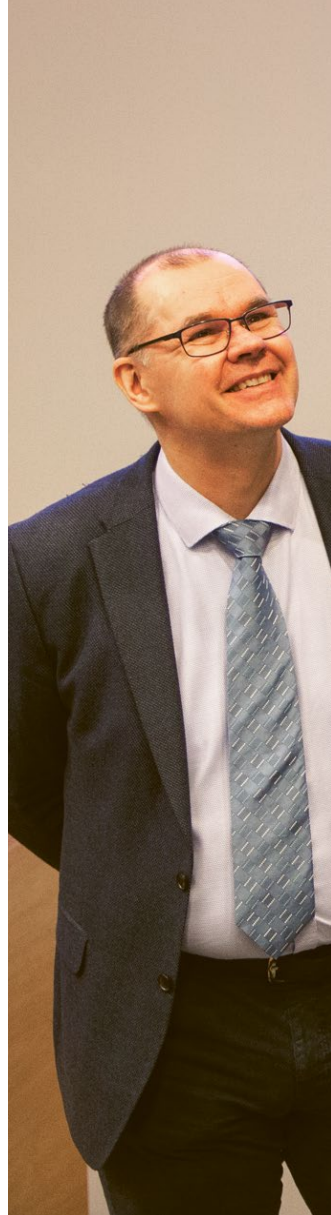
-lehteen, se ei herättänyt lainkaan keskustelua.

Nykyisin käytössä oleva melkoisen mekaaninen JUFO-luokitus on myös keinoitekoinen pisterajoinen, mutta on IF-ajatteluun verrattuna tasa-arvoisempi eri tieteenalosten näkökulmasta ja myös monografiat ja toimitetut teokset huomioidaan. Silti, samalla tavalla kuin aiemmin IF-arvojen korostamisen yhteydessä, myös JUFO:n tapauksessa tutkimuksen laadun indikaattorina on pohjimmitaan määrä, jonka perusteella pisteitä ja rahaa jaetaan. •

ANSSI PAASI

Aletaanko seurata agendoja, joita britit tai amerikkalaiset tutkijat rakentavat? Mikä rooli jää perinteisesti vahvojen tiedemaiden, kuten saksan tai ranskan kielellä julkaistuille teksteille?

Yritysyhteistyötä, yhteiskunnallista vaikuttavuutta ...ja menikö yliopistolain uudistus kuin Strömsössä?

Fantastinen yliopistouudistus, joka oli parasta, mitä yliopistoille oli tapahtunut sitten niiden perustamisen? Vai tarpeellinen muutos viikkorahaa saavista teini-ikäisistä vastuullisiksi aikuisiksi, joilla on mahdollisuus tehdä omat virheensä? Vai ulkopuolisten hallitusjäsenten ohjailema, johtamisongelmista kärsivä kuviteltu autonomia? Kymmenen vuotta voimassa ollut yliopistolaki puhutti Professoriliiton ja Tieteentekijöiden liiton Communicatio Academica -foorumissa Vaasan yliopistossa.

Vaasan yliopiston rehtori Jari Kuusisto (oik.) muistutti tervehdyksessään, kuinka tärkeitä menestyvät ja hyvinvoivat tutkijat ovat yliopistolle. Kuvassa vieressä Professoriliiton puheenjohtaja Jouni Kivistö-Rahnasto.

Lakiuudistuksen arvioinnin lisäksi tilaisuuden aiheina olivat myös yliopistojen ja yritysten yhteistyö ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen monet ulottuvuudet. Tilaisuuden alussa julistettiin Vuoden Professori. Valinta kohdistui maantieteen professori **Anssi Paasiin** Oulun yliopistosta, jota kiiteltiin muun muassa monitieteisyydestä, ennakkoluulottomista tutkimusaiheista sekä pitkäaikaisesta vaikuttamisesta tutkimusalan kehitykseen.

Communicatio Academica on joka toinen vuosi järjestettävä foorumi, jossa käsitellään Suomen yliopistoelämään liittyviä tärkeitä ja ajankohtaisia kysymyksiä. Paikalliset teemat ovat myös näkyneet tapahtuman ohjelmassa.

Kymmenvuotista yliopistolakia ruotivat paneelikeskustelussa emeritusprofessori, Vaasan yliopiston hallituksen jäsen ja entinen Helsingin kauppa-
korkeakoulun rehtori **Eero Kasanen**, professori **Teija Laitinen**, projektitutkija **Lotta Alhonnoro** ja Vaasan yliopiston vararehtori **Annukka Jokipii**. Keskustelua johdatteli viestintäpäälikkö **Kirsti Sintonen**.

Kasasen mukaan yliopistolain uudistus oli tarpeellinen, sillä vanha järjestelmä oli tullut jo tiensä päähän.

Paneelikeskustelua johdatteli viestintäpäälikkö Kirsti Sintonen (oik.) ja siihen osallistuivat professori Teija Laitinen, Vaasan yliopiston hallituksen jäsen Eero Kananen, projektitutkija Lotta Alhonnoro ja vararehtori Annukka Jokipii.

— Yllättävän moni asia, joita silloin 10–15 vuotta sitten pohdiskeltiin ja debatoitiin, on nyt tätä päivää. Esimerkiksi Vaasan yliopistossa on tenure track-järjestelmä, tutkimuslустat ja lisäksi kaupungin ja yliopiston mittavat kiinteistöjärjestelyt. Nämä ovat asioita, joita olisi ollut mahdotonta tai paljon hankalampaa toteuttaa vanhan yliopistolain aikana, kun yliopistot olivat tilivirastoja ja työntekijät eivät olleet yliopiston työntekijöitä, vaan valtion virkamiehiä.

Vaasan yliopiston laskentatoimen professorin Teija Laitisen mukaan lakimuutoksen tullessa tuskin saatettiin kuvitella nykyisenkaltaista organisaatiota, johtamismallia tai tavoiteasetantaa.

— Haasteena on se, että maailma on muuttunut enemmän kuin yliopistolaki. Ei voida välttämättä erottaa, mikä johtuu lakimuutoksesta ja mikä kaikesta muusta.

Keskustelussa nousi esiin myös seikkoja, joita uusi laki ei ole pystynyt ratkaisemaan — esimerkiksi määräaikaisten työsuhteiden ovat edelleen hyvin yleisiä yliopistoissa.

KUKA YLIOPISTON STRATEGIASTA LOPULTA PÄÄTTÄÄ?

Projektitutkija Lotta Alhonnoro puolestaan nosti esiin yhteisöllisyyden ja kollegiaalisuuden vähenemisen lakiuudistuksen jälkeen. Varsinkin nuorten tutkijoiden mahdollisuudet vaikuttaa yliopiston päätöksentekoon ja tulevaisuuden suuntaan ovat hänen mukaansa kovin vähäisiä. Osallistamista tarvittaisiin enemmän. Samalla kun maailmalla asiantuntijaorganisaatioiden johtaminen on kehittynyt, yliopistot ovat yhä hierarkkisia ja valta on keskittynyt. Hän myös herätti kysymyksen siitä, että kenen käsissä yliopistojen strategiat lopulta ovat.

— Laskeskelin, että professorien ja päälliköiden lukumääräsuhte lähentelee hoitajamitoitusta, professori Teija Laitinen totesi. Eero Kasanen odottaa vastausvuoroa.

— Tarvitsemme lisää vakautta ja ennakoitavuutta yliopistojen johtamiseen, kommentoi projektitutkija Lotta Alhonnoro.

Vararehtori Annukka Jokipiin mukaan tärkeää ei ole se, onko yliopiston hallituksen jäsen yliopiston sisältä vai ulkopuolelta, vaan se, miten ihmiset ajattelevat ja toimivat.

— Onko strateginen ohjausvoima sittenkin ministeriöissä, mikä on lopulta yliopiston oma rooli? Tästä tulisi keskustella paljon nykyistä enemmän. Onko yliopistoilla vain kuvitteellinen autonomia?

Keskustelua herättivät myös yliopistojen hallintomallit ja hallituksen ulkopuoliset jäsenet. Esimerkiksi Vaasan yliopiston hallituksessa on viisi yliopiston ulkopuolista jäsentä ja neljä jäsentä yliopistoyhteisöstä.

Vararehtori Annukka Jokipiin mukaan tärkeää ei ole se, kuka on ulkopuolelta ja kuka sisäpuolelta, vaan miten ihmiset ajattelevat ja toimivat. Ulkopuolisellakin jäsenellä voi olla vahva akateeminen osaaminen.

— Tämä järjestelmä on ollut toimiva Vaasan yliopistossa, ja hallituksessa on kyetty tekemään visio-
näärisiä ratkaisuja, hän muistutti.

Professori Laitinen puolestaan totesi, että hallitus voi olla vain niin hyvä kuin kollegio on, sillä kollegiossa tehdään ehdotukset hallituksen jäsenistä.

— Meillä Vaasassa hallituksen valinta on onnistunut, mutta olisiko lainsäätäjä voinut varautua siihen, että näin ei välttämättä käy.

PUHTIA YLIOPISTOJEN JA YRITYSTEN YHTEISTYÖHÖN

Wärtsilä Finlandin toimitusjohtaja **Vesa Riihimäki** muistutti foorumissa, kuinka yritykselle on elintärkeää sopeutua muuttuvaan maailmaan. Muutokseen vastaamisessa Wärtsilän ratkaisu on luoda mahdollisimman hyvä ekosysteemin yhdessä kumppaneiden kanssa.

— Kumppanit eivät tarkoita vain toimittajia, vaan myös asiakkaita ja yliopistoja. Haluaisimme myös opiskelijat mukaan nykyistä aiemmin. Ekosys-

— Vain kuudella prosentilla yritysten t&k-henkilöstöstä on tohtorin tutkinto, muistutti Tieteentekijöiden yhdistyskoordinaattori Miia Ijäs-Idrobo.

— Smart Technology Hubissa tulee olemaan 80–90 prosenttia tutkimus- ja tuotekehitysasiantuntijoistamme, joten se on hyvä paikka yliopiston tutkijoille käydä keskusteluja ja olla vuorovaikutuksessa, sanoi Wärtsilä Finlandin toimitusjohtaja Vesa Riihimäki.

teemimme täytyy olla parempi kuin kilpailijoilla. Vain siten voimme säilyttää asemamme markkinoilla, Riihimäki totesi.

Hän esitteli yleisölle Wärtsilän uutta Smart Technology Hubia, eli tutkimus-, tuotekehitys- ja tuotantokeskusta, joka on rakentumassa Vaasan Vasiliuotoon sekä Wärtsilän Partner Campus -konseptia.

— Partner Campus -konseptin ideana on tuoda oikeat ihmiset oikeaan paikkaan eli yhteiseen tilaan. Smart Technology Hubissa tulee olemaan 80–90 prosenttia tutkimus- ja tuotekehitysasiantuntijoistamme, joten se on hyvä paikka yliopiston tutkijoille käydä keskusteluja ja olla vuorovaikutuksessa. Tietoa on paljon saatavilla, mutta kaikkien kanssa tehtävät salassapitosopimukset eivät ole ratkaisu. Tarvitaan siis myös hyvä malli yhteistyöhön.

Professori, Vaasan yliopiston Digital Economy

-tutkimusalan johtaja **Heidi Kuusniemi** esitteli Vaasan yliopiston uusia avoimia ja monitieteisiä tutkimusaloja ja puhui tutkijoiden kannustamisesta yritysyhteistyöhön. Hän myös nosti esiin Merenkurkun avaruuskeskusta kehittävän KvarkenSpaceEco-projektin hyvänä esimerkkinä yliopiston ja yritysten yhteistyöstä.

Yhdistyskoordinaattori, FT **Miia Ijäs-Idrobo** Tieteentekijöiden liitosta puhui puolestaan juuri väitelleiden tutkijoiden asemasta työmarkkinoilla ja kannusti yrityksiä palkkaamaan lisää tohtoreita. Yksi prosentti Suomen työvoimasta on tohtoreita ja vain kuusi prosenttia yksityisen sektorin t&k-henkilöstöstä on tohtoreita. Neljännes tohtoritutkinnon suorittaneista on ei-suomalaisia. Ijäs-Idrobo toivoi, että yritykset hyödyntäisivät ja rekrytoisivat yhä enemmän näitä kansainvälisiä osaajia.

— Kaiken kehityksen keskiössä on se, että panostamme enemmän tutkimus- ja kehittämistoimintaan, korosti eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtaja Joakim Strand.

VUOROVAIKUTUKSEEN YHTEISKUNNAN KANSSA

Yhteiskunnallisen vaikuttamisen monista ulottuvuuksista olivat puhumassa vaasalainen kansanedustaja, eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtaja **Joakim Strand** (rkp.) ja dosentti, yliopistotutkija **Henna Syrjälä** Vaasan yliopistosta. Strand muistutti, että Sitran tuoreissa megatrendeissäkin mainittu verkostomainen valta on voimistumassa.

— Se on meidän vahvuutemme tällä alueella. Jopa kilpailevat yritykset tekevät yhteistyötä Vaasassa, hän sanoi.

Strandin mukaan Suomen on panostettava enemmän tutkimukseen, kehitykseen ja etenkin koulutukseen. Siitä hänen mukaansa riippuu, onko lopputulos edelläkävijä vai takapajula.

Yliopistotutkija Henna Syrjälä kertoi, miten tut-

kijalla on mahdollisuus vaikuttaa kuluttajiin ja kansalaisiin tiedettä popularisoimalla. Hänet palkittiin Vaasan yliopistossa tiedeviestinnän kunniamaininnalla viime vuonna.

— Avaimia tässä onnistumisessa ovat olleet toimiva yhteistyö yliopiston viestinnän kanssa, lumipalloeefekti – jutut mediassa ovat lisänneet median kiinnostusta, oma aktiivisuus ja nopeus vastata median pyyntöihin sekä rohkeus kommentoida ”yksittäisen tutkimuksen yli”.

Haasteitakin toki riittää. Syrjälän mukaan medialla saattaa olla oma agenda ja otsikointiin ei voi tutkija puuttua, lisäksi popularisointi vie aikaa.

—Vaikka haasteita on paljon, niin tieteen popularisointi on hyvin palkitsevaa. On mahtavaa saada puhua omasta tutkimuksesta. •

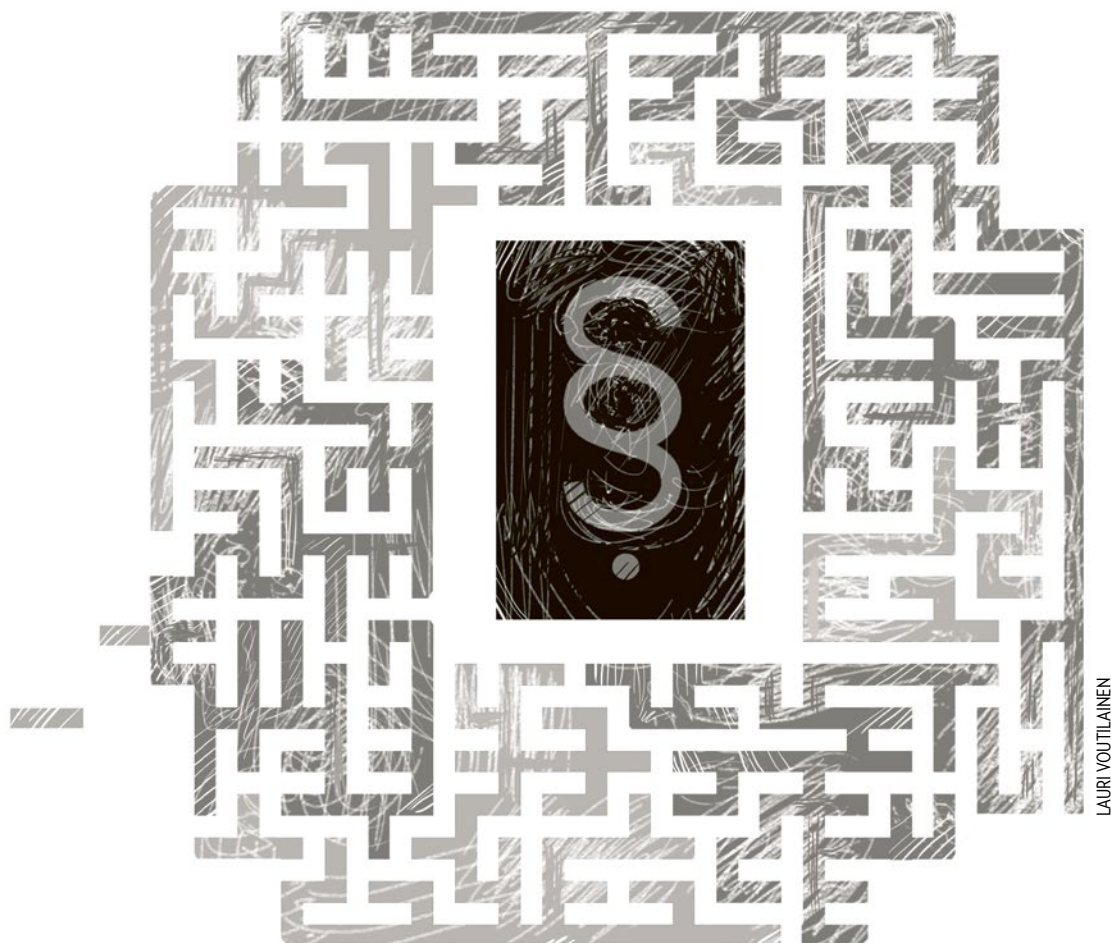
Yliopistolain valmistelun epädemokraattiset rakenteet

Lain uudistusta valmisteltiin alusta alkaen julkisuudelta piilossa. Paras paikka vaikuttaa lakiin olisi ollut hankkeen ohjausryhmässä, mutta sinne ei esimerkiksi opetus- ja tutkimushenkilöstön edustajia huolittu, kirjoittaa valmisteluprosessia tutkinut Kati Rantala.

TEKSTI **KATI RANTALA**
TUTKIMUSJOHTAJA, KRIMINOLOGIAN
JA OIKEUSPOLIITIIKAN INSTITUUTTI, HELSINGIN YLIOPISTO

Yliopistolain voimaantulosta on kymmenen vuotta. Lain vaikutukset yliopiston autonomiaan, demokratiaan, työilmapiiriin ja rahoitusperustaan ovat kirjoittaneet paljon kriittistä keskustelua, ja vaikutuksista on tehty useita selvityksiä. Tässä kirjoituksessa kuvataan, miten demokratia toteutui yliopistolain valmisteluprosessissa.

Tarkastelin vuonna 2011 julkaistussa tutkimuksessa ”Lainvalmistelun laatu hallituksen kärkihankkeissa” kahdeksan **Vanhasen II** hallituksen lainsäädäntösuunnitelmaan kuuluneen lakiehdotuksen valmisteluprosessia. Yksi hankkeista oli yliopistolain valmistelu. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentui eri demokratiamallien (edustuksellinen, osallistava ja deliberatiivinen) välisille jännitteille. Yliopistolain valmistelu on erinomainen esimerkki poliittisesti ohjatusta lakihankkeesta, jossa edus-

LAURI VOUTILAINEN

tuksellinen demokratia jyrää osallistavan ja keskus-
televan otteen turvautumalla vahvaan poliittiseen
ohjaukseen.

Yliopistolain valmistelun analyysi oli salapoliisityö-
tä sikäli, että varsinkin julkisoikeudellisen laitoksen
valmisteluprosessista kertovan tiedon etsiminen oli
hankalaa. Säätiöyliopiston valmistelun ydinproses-
seista oli saatavilla enemmän tietoa, mutta osahank-
keiden suhde toisiinsa ja ylätasoin valmisteluraken-
teisiin näyttäytyi toisaalta epäselvänä. Opetusminis-
teriön verkkosivuilla 7.6.2007 päivätyssä tiedotteessa
mainittiin, että uudistusta valmistelee työryhmä,
joka koostuu opetusministeriön virkamiehistä. Ke-
tään ei mainittu nimeltä.

Hanketta johti tiedotteen mukaan ohjausryhmä.
Tiedotteessa mainitaan nimeltä ohjausryhmän pu-
heenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Muutoin todetaan,
että ”ohjausryhmässä on laaja edustus yliopistoista,
mukaan lukien opiskelijat”. Ilmaisusta laajasta edustuk-

sesta on kuitenkin harhaanjohtava. Kokoonpanossa
oli viisi opetusministeriön virkamiestä, Suomen yli-
opistojen rehtorien neuvoston puheenjohtaja, kah-
den yliopiston hallintojohtaja ja Suomen ylioppilas-
kuntien liiton edustaja. Valmisteluryhmät oli kuvattu
puutteellisesti myös valtionhallinnon julkisessa han-
kerekerissä. Ulkopuolisen oli näin mahdotonta tie-
tää, keihin voi ottaa halutessaan yhteyttä.

Opetusministeriön kirjaamo lähetti pyynnöstä

**Valtiosihteeri esimerkiksi
kerto ohjausryhmässä, mistä
asioista on turha erityisem-
min keskustella, koska ne oli
poliittisesti jo päätetty.**

Ohjausryhmässä ei käyty arvioivaa keskustelua virkasuhteiden muuttamisesta työsuhteiksi, koska ryhmän jäsenille asia ei ollut ongelma. Se taas osoittaa käänteisesti, että poliittis-hallinnollisten valmistelurakenteiden turvin on mahdollista sivuuttaa äänekäskin kritiikki.

asettamispäätökset ministeriön sisäisestä työryhmästä, ohjausryhmästä ja henkilöstöryhmästä. Asettamiskirjeet auttoivat hahmottamaan osallistuvia tahoja. Mahdollisuus tehdä haastatteluja oli rajallinen, ja opetusministeriön virkamiehen lisäksi haastateltiin säätiöyliopiston valmistelua edustanutta henkilöä sekä ohjausryhmään osallistuneen sidosryhmän edustajaa. Haastatteluista kävi ilmi, kuinka ohjausryhmä ei juuri osallistunut säätiöyliopiston valmisteluun, kuinka henkilöstöryhmän rooli valmistelussa oli marginaalinen ja kuinka sidosryhmien vaikutusmahdollisuus keskeisiin linjauksiin oli jo lähtökohdaisesti rajallinen. Haastattelutietoon perustuen valtiosuhteiden esimerkiksi kertoi ohjausryhmässä, mistä asioista on turha erityisemmin keskustella, koska ne oli poliittisesti jo päätetty.

Vahvasta poliittisesta otteesta kertoi myös ministerin julkinen ilmaisu, että uudistuksen suuntaviivoja kuvaava taustamuistio sai erittäin myönteisen otteen lausuntokierroksella. Kyseisiä lausuntoja ei ollut kuitenkaan julkisesti saatavilla tarkistamista varten. Jouduin pyytämään lausuntoja opetusministeriön kirjaamosta kahdesti. Samalla kävi ilmi, että kaikkia lausuntoja ei ollut arkistoitu. Lisäksi löysin ylimääräisiä virallisia lausuntoja vielä lausujien nettisivuilta. Vaikka muistio oli hyvin yleisen tasoinen, monessa lausunnossa kannettiin jo vahvaa huolta mahdollisten rakenteellisten uudistusten seurauksista.

Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen yksi ohjausryhmään osallistunut sidosryhmä pääsi hankkeen ohjausryhmään, koska se osasi ärhäkkäänä pyytää sitä opetusministeriöltä heti lainvalmisteluun viittaavien hallitusohjelmanlinjausten tultua julki. Heidän mukana ololla oli merkitystä, sillä kiista koskien julkisoikeudellisen laitosten hallituksen kokoonpanoa johti muutokseen tavoitellusta linjauksesta. Se osoittaa, että ammattimainen lobbaus voi tuottaa tulosta hankalassakin tilanteessa.

Haastattelun perusteella ohjausryhmässä ei kui-

tenkaan käyty arvioivaa keskustelua virkasuhteiden muuttamisesta työsuhteiksi, koska ryhmän jäsenille asia ei ollut ongelma. Se taas osoittaa käänteisesti, että poliittis-hallinnollisten valmistelurakenteiden turvin on mahdollista sivuuttaa äänekäskin kritiikki. Lisäksi valmisteluryhmistä laaditut pöytäkirjat olivat hyvin yleisen tasoisia, eivätkä sidosryhmiä sisältäneet valmisteluryhmät tuottaneet yhtään omaa julkista dokumenttia, joihin olisi voinut esittää eriäviä mielipiteitä.

Kaikkia asiasta kiinnostuneita tahoja kuultiin kylä lukuisissa tilaisuuksissa, ja valmistelusta vastanneet tahot tiedostivat kritiikin, mutta muodollinen kuuleminen on eri asia kuin aito vaikutusmahdollisuus. Uudistus sai ankaraa kritiikkiä erityisesti opetus- ja tutkimushenkilöstöltä, jonka huoli kohdistui etenkin yliopiston autonomian ja demokratian murentumiseen. Heiltä ei ollut edustusta missään vaikutusvaltaisessa valmisteluryhmässä.

Yliopistolakia siis valmisteltiin edustuksellisen demokratian valtuuksin, jossa kuuleminen koskien keskeisiä ratkaisuja oli näennäisen muodollista, eikä prosessi ollut kovinkaan avoin lukuisista kuulemistilaisuuksista huolimatta. Hanketta myös luotsattiin harhaanjohtavalla retoriikalla. Analyysistä jäi lisäksi mielikuva, että valmisteluorganisaatio haluttiin suojata tahoilta, jotka eivät olleet suopeita keskeisille ehdotuksille. Samalla on huomionarvoista, että tärkeitä yksityiskohtia linjattiin vasta, kun valmistelun organisaatorakenne oli perustettu.

Jälkiviisaana voi todeta, että paras vaikuttamisen paikka olisi ollut hankkeen ohjausryhmässä, mutta sinne pääseminen ”ei kutsuttuna” olisi ollut mahdollista ainoastaan tarkkaan ajoitetun, ärhäkkään lobbausten tuloksena. Muilta osin perusvalmisteluvaiheen peli oli pitkälti pelattu ennen kuin se edes virallisesti käynnistyi. •

KIRJOITUS PERUSTUU DEMOKRATIA JA ITSEHALLINTO YLIOPISTOISSA -SEMINAARISSA (PIKKUPARLAMENTTI 12.12.2019)

PIDETTYYN ESITYKSEEN

”YLIOPISTOLAKI OLI JA ON POIKKEUKSELLISEN JÄNNITTEINEN”

Tampereen yliopiston julkisoikeuden apulaisprofessori **Pauli Rautiainen** kertoi perustuslakivaliokunnan sekä laillisuusvalvojien näkemyksistä yliopistolakiin ja sen muuttamiseen 10 vuotta yliopistolaista -keskustelutilaisuudessa Kansalaisinfossa joulukuussa.

– Oikeuden keskeinen tehtävä ei ole ratkaista riitoja, vaan se tuottaa vakautta yhteiskuntaan. Yliopistoautonomia on kirjattu perustuslakiin, jonka tehtävänä on tuottaa perustavanlaatuisia vakautta, Rautiainen muistutti aluksi.

Vuoden 2010 alusta voimaan astuneen yliopistolain taustalla on selvitysmiesten Rantanen & Jääskinen raportti vuodelta 2007. Rautiainen katsoi, että raportti sisälsi kaksi toisistaan täysin erilaista mallia siihen, miten edetään: oli Jääskisen luonnos ja toisaalta Rantasen luonnos.

– Ja sittemmin lainvalmistelussa irtauduttiin vielä molemmista. Yliopistolaki siis syntyi kahden täysin erilaisen ja niistä vielä irtautuneen esityksen pohjalta. Opetus- ja kulttuuriministeriö lähti samalla useissa kohdissa kokeilemaan perustuslakikieppä jättä.

Säädekirja keksittiin säätöyliopistoratkaisun pohjaksi.

Perustuslakivaliokunta kritisoi useita yliopistolakiesityksen kohtia.

– Perustuslakivaliokunta joutui muun muassa pohtimaan yksityisoikeudellista säädekirjaa, mikä ei sen tehtäviin oikeastaan kuulu. Säädekirjan imaisuus normikontrollin piiriin kertoo siitä, kuinka epätavanomaisesta asiasta oli kysymys.

Pauli Rautiainen kävi esityksessään läpi myös myöhempiä yliopistolainsäädännön vaiheita, mm. opiskelijavalintauudistukseen ja yliopistoindeksiin jäädytykseen ja Tampereen yliopistofuusioon liittyen. Nämäkin kohtasivat perustuslakivaliokunnassa kritiikkiä.

Rautiainen kertoi, että Suomessa perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisia huomioita noudatetaan 90 prosenttisesti. Eräät yliopistolakiin liittyvät asiat asettuvat kuitenkin hänen mukaansa jäljelle jäävän 10 prosentin piiriin.

– Yliopistolaki on ollut poikkeuksellisen jännitteinen 2000-luvun yhteiskunnassa. On syytä pohtia, miksi näin on käynyt.

Perustuslakivaliokunta ja eduskunnan oikeusasiamies ovat eri yhteyksissä edellyttäneet OKM:ltä selvitysten käynnistämistä, mutta sellaisia ei ole käynnistetty. Hallitusohjelmaan kirjattua uutta autonomia-arviointia ei ole vielä aloitettu. •

KIRSTI SINTONEN

Viestintä ja journalismi Samalla kentällä eri säännöillä

Kansalaisten huomiosta ja ajasta kilpailevat journalismin ohella monet erilaiset ammatti- ja sosiaalisen median sisällöt, joita tuottavat niin yritykset, järjestöt ja viranomaiset kuin tubettajat ja somevaikuttajat. Mediasisältöjä tuotetaan hyvin erilaisin säännöin mutta usein lainaten erilaisia journalismin muotoja.

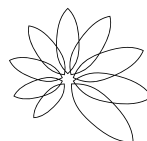
Miten yleisöt tunnistavat sisältöjen eroja? Miten kuluttajat liikkuvat eri kanavissa? Miltä tilanne näyttää eri sisällöntuottajien näkökulmasta? Mikä on median rooli yhteiskunnallisen keskustelun edistämisessä?

Helsingin Sanomain Säätiö kutsuu tutkijoita, toimittajia ja viestijöitä selvittämään ilmiötä ja sen taustoja niin yleisön, tekijöiden kuin yhteiskunnallisen agendan asettamisen näkökulmasta.

Haku on kaksivaiheinen. Ensimmäinen vaihe päättyy 2.3.2020.

Säätiö on varannut hankkeiden (2–4) toteuttamiseen 500 000 €.

Lisätietoa: hssaatio.fi

HELSINGIN
SANOMAIN
SÄÄTIÖ

Tähtäimessä ratkaisut suuriin ongelmiin

Suomen Akatemian lippulaivaohjelma on Suomessa uusi tapa tuottaa korkeatasoista tutkimusta. Pitkäjänteisellä rahoituksella pyritään huippututkimuksen lisäksi luomaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja taloudellista kasvua. Tavoitteena on saada kestäviä ratkaisuja aikamme merkittävimpiin haasteisiin.

Suomen Akatemian lippulaivaohjelman kokonaisuuteen kuuluu kuusi osaamiskeskittymää, ja yhteensä näitä lippulaivoja rahoitetaan 320 miljoonalla eurolla vuosien 2019–2022 aikana. Suomen Akatemian rahoitus lippulaivaohjelmalle on 54,5 miljoonaa euroa.

Hankkeet ovat erittäin kunnianhimoisia alkaen aurinkoenergian hyödyntämisestä ilmastonmuutoksen hidastamiseksi, syövän parantamiseen ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden poistamiseen.

– Toimintatapa on poikkeava, sillä yleensä tutkimushankkeissa pyritään ratkaisemaan ongelma kerrallaan, mutta nyt on tarkoitus käsitellä laajempia kokonaisuuksia. Olemme fundamentaalisten kysymysten äärellä, joihin ei välttämättä onnistuta tuomaan vastauksia edes näin isojen hankkeiden kautta. Toisaalta jos halutaan ratkaisuja, on yritettävä ottaa härkää sarvista, Turun yliopiston sosiologian professori **Jani Erola** toteaa.

Lippulaivaohjelmaan kuuluu kuusi jo olemassa olevaa tutkimuskeskittymää, joihin kuuluvat huipputasoisiksi arvioidut tutkimusryhmät ovat tehneet tutkimusyhteistyötä keskenään. Osa lippulaivoista on paikallisia ja osassa kyse on laajemmista verkostoista. Erola johtaa Eriarvoistumisen, interventioiden ja hyvinvointiyhteiskunnan tutkimuksen lippulaivaoh-

jelmaa INVEST. Ohjelma keskittyy yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämiseen ja hyvinvointivaltion uudistamiseen uusia interventioita kehittämällä.

– Kaikki yhteistyötoimie ovat paikallisia Helsingissä toimivaa Terveysten ja hyvinvoinnin laitosta lukuun ottamatta. Olemme rakentaneet Turussa tutkimuskeskustyyppistä yhteistyötä ajatuksena, että kaikki toimijat tuovat oman alansa tutkimuksen yhteiseen hankkeeseen. Alun perin rahoitusmuodossa tavoitteena olikin löytää tutkimusryhmiä, jotka tekevät entuudestaan yhteistyötä ja jota voidaan vahvistaa, Erola selittää.

TYÖLÄS HAKUPROSESSI

Tutkimusorganisaatioille avatuissa kahdessa rahoitusauksessa kansainväliset arvioitsijat arvioivat yhteensä 30 hakemuksen tieteellistä laatua ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Haut olivat kaksivaiheisia ja niihin sisältyi kahden eri asiantuntijapaneelin haastattelut. Lisäksi itse hakemukset olivat tavanomaista laajempia. Tavoitteena oli osoittaa dokumentein, että ryhmät ovat jo ennestään tieteellisesti todella kovaa

Professori Jani Erola johtaa Eriarvoistumisen, interventioiden ja hyvinvointiyhteiskunnan tutkimuksen lippulaivaohjelmaa.

SUOMEN AKATEMIAN VALITSEMAT LIPPULAIVA-OHJELMAT

Digitaalisen yksilöllistetyn syöpälääketieteen osaamiskeskus (Helsingin yliopisto ja HUS)

Eriarvoistumisen, interventioiden ja hyvinvointiyhteiskunnan tutkimuksen lippulaiva (Turun yliopisto ja THL)

Fotoniikan tutkimuksen ja innovaatioiden lippulaiva (Tampereen yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Aalto-yliopisto ja VTT)

Suomen Tekoälykeskus (Aalto-yliopisto, Helsingin yliopisto ja VTT)

Lisäksi lippulaivaohjelmaan on valittu ensimmäisestä hausta FinnCERES, biotalouden uusia materiaaleja kehittävä lippulaiva (Aalto-yliopisto, VTT) ja 6Genesis, langattomien verkoteknologioiden kehittämisen lippulaiva (Oulun yliopisto).

tasoa. Hakuprosessi lippulaivaohjelmaan oli työläs ja aiemmasta poikkeava.

— Lisäksi poikkitieteellisyys asetti omat haasteet alkaen siitä, että pääsimme yhteisymmärryksen terminologiasta ja että se on ymmärrettävää arvioitsijoille. Oman hakuprosessimme aikana saimme melko nopeasti muodostettua perusajatuksen siitä, mitä haluamme tehdä, sillä yhteistyötä eri ryhmien välillä oli ollut jo pitkään. Tieteellisen puolen lisäksi oli kuvattava laajasti tutkimuksen yhteiskunnallinen ja taloudellinen vaikuttavuus. Se oli monelle ryhmälle uusi asia lippulaivaohjelman haussa, mutta meille tuttua Strategisen tutkimusrahoituksen hankkeista.

Erolan ryhmällä meni työaikaa hakemiseen yli kolme kuukautta. Tekstimassan tuottaminen ja hakemukseen liittyvään haastatteluun valmistautuminen oli melkoinen urakka, mutta kyse on isoista rahasta. Esikarsinnan jälkeen oli jo käsitys siitä, että ryhmän

”Toimintatapa on poikkeava, sillä yleensä tutkimushankkeissa pyritään ratkaisemaan ongelma kerrallaan, mutta nyt on tarkoitus käsitellä laajempia kokonaisuuksia. Olemme fundamentaalisten kysymysten äärellä, joihin ei välttämättä onnistuta tuomaan vastauksia edes näin isojen hankkeiden kautta.”

JANI EROLA

Tilastokeskuksen tutkijapalveluissa on kuukausien jono

Tammikuussa Tilastokeskuksen tutkimuspalveluista otettiin yhteyttä sosiologian professori **Jani Erolaan** rekisteriaineistotilaukseen liittyen. Kävi ilmi, että Tilastokeskuksen rekisteriaineistoihin pyydetty uudet tai päivitetty tiedot sekä kokonaan uusien aineistojen tekeminen kestää nykyisin jopa vuoden. Tämä siitä huolimatta, että Tilastokeskuksessa tavoite on asetettu kolmeen kuukauteen. Työjonossa on yli kuusikymmentä hakemusta. Tilanne haittaa vakavasti tutkimustyön etenemistä.

— Yksittäisten tutkimusprojektien kanssa joutuu toki aina varautumaan viiveisiin, mutta nyt suuri osa suomalaisesta rekisteriaineistoja hyödyntävästä tutkimuskentästä on kuukausien verran myöhässä. Vanhat jo käytössä olevat aineistot kyllä pelaavat, mutta kun haluamme esimerkiksi

kannattaa panostaa seuraavaan kierrokseen.

Jatkuvasti käydään keskustelua siitä, kuinka paljon aikaa kannattaa laittaa aikaa erilaisiin hakuihin.

— Minusta tämän mittaluokan hanke on tärkeä koko ilmiökentän tutkimiseksi, mikäli haluamme oikeasti ratkaista näitä ongelmia. Rahoitus on nyt aluksi neljälle ensimmäiselle vuodelle ja väliarviointin jälkeen tiedossa on vielä neljä vuotta lisää. Mukana on myös yliopiston omaa rahoitusta. Resursseja täytyy ottaa muualta pois, ja on hankala ratkaista, kuinka se tehdään reilusti. Olennainen etu muuten on se, että meillä on hallinnollinen tuki näille ryhmille, ja se antaa tutkijoille vapauden keskittyä substanssiin.

MUKANA MYÖS KAUPALLISTA TOIMINTAA

Lippulaivaohjelmissa käsitellään laajoja linjoja. Esimerkiksi INVEST yhdistää sosiologisen, psykologisen ja lastenpsykiatrisen tutkimuksen kerryttäkseen tutkimustietoa hyvinvointivaltion vaikutavista interventioista. Suomen hyvinvointimalli on jo kauan tiedetty taloudellisesti ja sosiaalisesti

päivittää viimeisimmät tulotiedot jo muutama vuosi sitten käyttöön otettuun dataan, saimme sen vasta vuoden päästä, Erola toteaa.

Uusien aineistojen viivästyminen on oikeastaan vielä vakavampi ongelma.

– Olemme esimerkiksi suunnitelleet yliopistotutkija **Hanna Wassin** (HY) kanssa uutta äänestämisen ylisukupolvisuuteen liittyvää tutkimusta, johon aineistoa on odoteltu viime kesästä. Kansainvälisille tutkimuskumppaneille olemme jo joutuneet ilmoittamaan, että kyseinen hanke eteneekin vasta seuraavien kesälomien jälkeen.

Tilastokeskuksen tilastotuotannon ylijohtaja Timo Koskimäki tiedostaa ongelman ja pahoittelee tilannetta. Palvelun kysyntä on kasvanut suuresti viimeisen viiden vuoden aikana, eikä henkilökuntaa ole pystytty lisäämään samaan tahtiin asiakasmäärien kasvun kanssa.

– Lisäksi osa pyynnöistä on hieman hankalia ja niihin menee pitkän aikaa. Olemme varautuneet toimittamaan niin sanottuja valmisaineistoja, joissa ei tarvitse muokata mitään. Niiden toimitusaika on parhaimmillaan muutama viikko, mikäli saamme selkeän hakemuksen. Toimittamamme aineistot vaativat tutkimusluvan, josta ilmenee tutkimushanke ja osoitetaan tietosuojasäädöksen mukaisesti, että aineisto on tarpeen. Aika

usein joudumme pyytämään täydennystä tutkijoiden hakemuksiin, Koskimäki selittää.

Mikäli kyse on aineistoista, joita yhdistellään eri viranomaisilta, on siis varauduttava pitkään odotukseen. Aikaa kuitenkin pyritään lyhentämään.

– Neuvoisin tutkijoita käyttämään valmisaineistoja, jotka löytyvät kuvattuina meidän sivuilta ja ovat nopeasti saatavilla. Meidät voi myös ottaa mukaan tutkimuksen suunnitteluun ja mikäli se tehdään varhaisessa vaiheessa, kaikki sujuu nopeammin, Koskimäki neuvoa.

Tilastokeskus tarvitsisi lisää resursseja työntekijöiden palkkaamiseen. Rahoitusta on pyritty saamaan muun muassa akatemialta, valtiovarainministeriöltä sekä opetus- ja kulttuuri-ministeriöltä.

– Se on kuitenkin hankalaa, koska emme ole selkeästi kenenkään tontilla. Palveluna tämä on supertuottava verrattuna siihen, että tutkijat joutuisivat itse haalimaan kaiken kasaan. Kysyntä vain ylittää meidän kapasiteettimme, Koskimäki huokaa.

Henkilöstöä on lisätty vuosien varrella. Viisi vuotta sitten Tilastokeskuksella oli 12 työntekijää, nyt heitä on 22, ja tulossa on kaksi määräaikaista työntekijää lisää. Työntekijöiden vaihtuvuus on kuitenkin ollut suurta. •

ARJA-LEENA PAAVOLA

toimivaksi. Toistaiseksi tiedetään liian vähän yksittäisten palvelujen ja tulonsiirtojen vaikuttavuudesta.

– Lähdemme liikkeelle lapsista ja nuorista, mutta samaa olemassa olevien palveluiden ja uusien interventtioiden mallia voidaan soveltaa myös muihin väestöryhmiin. Kartoitamme hyvinvointia häiritseviä tekijöitä ja palvelurakenteita. Jos ongelmia ei pystytä ratkaisemaan palveluilla pyrimme kehittämään interventioita. Käynnissä on esimerkiksi perustuloa koskevaa tutkimusta ja toisaalta paikallistason klinikkatutkimusta. Kasaantuneissa ongelmissa koko kansaa koskevat ratkaisut eivät välttämättä toimi hyvin, samassa perheessä voi olla monia erilaisia ongelmia, joita ei voida ratkaista muuta kuin kohdistetuilla toimilla, Erola selittää.

Yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vaikuttaminen on työryhmän vahvuus. INVEST:iin kuuluu lisäksi kaupallista toimintaa, kuten KivaKoulu, jota viedään ulkomaille ja joka on jo itsessään iso bisnes. Erolan mukaan koulukiusaaminen on pohjimmiltaan samankaltaista kulttuurisista eroista huolimatta ja

sen ehkäisyyn liittyvät menetelmät siten siirrettävissä yhteiskunnasta toiseen. Lapsiperheiden tueksi tarkoitettu Voimaperhe-ohjelma on myös hyvä esimerkki siitä, miten tieteelliselle työlle pohjautuvasta interventiosta voidaan saada tuloja.

– Olemme luvanneet ratkaista hyvinvointivaltion kalliita haasteita, kuten koulupudokkaiden ongelmia. Vaikka voisimme vähentää ongelmia vain hieman, suhteellisen pieneltäkin kuulostavat ratkaisut saattavat tuoda suurta säästöä ja niiden ennaltaehkäisy vielä enemmän. Ratkaisujen läpivieminen taas vaatii poliittista päätöksentekoa.

Sosiaalisten erojen ymmärtäminen on yksi sosiologian keskeinen kysymys. Kyse on oikeudenmukaisuudesta.

– Olen sitä mieltä, että yhteiskunnan ja ihmisten kannalta olisi hyvä olla olemassa jonkinlainen mahdollisuuksien tasa-arvo. Ongelmien ratkaisu vaatii tutkimusta, sillä yhteiskunnan rakenne muuttuu koko ajan. Esimerkiksi luokkaeroissa näkyy, että ammatit ovat muuttaneet muotoaan ja tapa tehdä työtä muuttuu suuresti. •

Kaikkien korkeakoulu ei synny ilman resursseja

Korkeakoulujen esteettömyydestä on puhuttu Suomessa jo 1970-luvulta lähtien. Hankkeita on ollut useampia, mutta aikaa ja rahoitusta ei tunnu olevan saavutettavuuden riittävään edistämiseen.

Yhdenvertaisuuslaki (325/2014) velvoittaa koulutuksen järjestäjiä edistämään toiminnassaan yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttamiseen toteutuvat silloin, kun opetuksessa huomioidaan opiskelijoiden moninaisuus ja opiskelusta tehdään moninaiselle joukolle saavutettavaa. Jauhola ja Vehviläinen (2015, 25) puhuvat pedagogisesta esteettömyydestä kuvatessaan opetusta, jossa jokaisella on mahdollisuus ”opiskella yksilöllisten kykyjen mukaisesti”.

Korkeakoulujen saavutettavuuden edistämässä ja kehittämässä erilaisilla hankkeilla on ollut keskeinen rooli (Lehto ym. 2019, 6–8). Tuorein näistä hankkeista on vuosina 2017–2019 toteutettu Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama OHO!-hanke. Hanketyöskentelyn keskiössä oli korkeakouluopiskelijoiden opiskelukykyyn, hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyvät kysymykset. Hankkeessa myös kartoitettiin korkeakoulujen opiskelijoiden, opettajien ja korkeimman johdon (rehtorit, vararehtori) käsityksiä korkeakoulujen saavutettavuuden nykytilasta. Kartoitus toteutettiin kyselytutkimuksena vuoden 2018 aikana.

ASENNE ON KUNNOSSA, MUTTA AIKA JA RAHAT EIVÄT RIITÄ

Korkeakouluopettajille kohdistetussa kyselyosiossa pyydettiin arvioimaan sitä, miten tärkeäksi opettajat kokevat saavutettavuutta koskevat kysymykset. Annettuja vastauksia oli mahdollista perustella ja kommentoida myös avokenttävastauksen muodossa.

Tulokset osoittivat, että lähes 90% korkeakouluopettajista pitää saavutettavuuteen liittyviä kysymyksiä tärkeinä tai melko tärkeinä (Lehto ym. 2019, 111–112).

Korkeakouluopettajille kohdistetun kyselyosion avovastauksissa korostuu kuitenkin korkeakoulujen resurssipula:

”Keskustelu on tarpeellista mutta työaika ei siihen riitä. Kaikki ”perustehtävään” liittyvä tuntuu nyt häviävän tiimimallien synnyttämisen ja hanketyön paineiden alle. Opetukseen panostaminen tuntuu olevan tällä hetkellä toissijaista.”

”Strategiassa on kaikenlaista, mutta jollei sen toteuttamiseen saada resursseja ja sitouteta ihmisiä, ne jäävät sananhelinäksi. Opetushenkilökunnan kouluttamiseen ja tiedottamiseen voisi panostaa paljon enemmän, sillä suurin osa opettaa vain osa-aikaisesti eikä ehdi itse perehtyä asioihin. Vaihtuvuus on myös suurta, ja ulkopuolisia luennoitsijoita käytetään paljon.”

”Hyvin tärkeitä asioita. Missä vuosityöaika suunnitelmassa olisi osattu jättää näille asioille tilaa?”

”Strategia, tavoitteet, esimiehet, ylin johto ja prosessikuvaukset eivät auta lainkaan. Koen että kyseessä on resurssipula ja se ei ihanteilla ja kirjauksilla muutu muuksi.”

Opettajien antamien vastausten perusteella saavutettavuuden toteutuminen pedagogisen esteettömyyden hengessä ei ole tällä hetkellä realistinen tavoite korkeakouluissa. Vastauksissa korostuu erityisesti ajallisten resurssien riittämättömyys. Lisäksi avovastauksissa nousee esiin opetushenkilöstön vaihtuvuuteen liittyvät ongelmat sekä esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevan koulutuksen puute.

Korkeakoulujen ylimmän johdon vastaukset ovat hyvin saman suuntaisia opettajien vastausten kanssa. Kaikista kyselyyn vastanneista rehtoreista ja vararehtoreista vain alle 9 % arvioi, että heidän korkeakoulunsa budjetissa on varattu riittävästi resursseja saavutettavuuden edistämiseen (Lehto ym. 2019,

”Strategia, tavoitteet, esimiehet, ylin johto ja prosessikuvaukset eivät auta lainkaan. Koen että kyseessä on resurssipula ja se ei ihanteilla ja kirjauksilla muutu muuksi.”

140). Johdon avovastauksissa korostuu erityisesti korkeakoulujen rahoitukseen liittyvät ongelmat, jotka vaikeuttavat myös saavutettavuuteen budjetoimista:

”Yliopistojen tulospohjainen rahoitusmalli ei kannusta eikä anna riittävästi mahdollisuuksia tällaisten yksittäisten asioiden edistämiseen” (Lehto ym. 2019, 141).

Resurssien riittämättömyyttä korostavat äänenpainot eivät tule yllätyksenä. Ongelma on tunnistettu myös aikaisemmissa korkeakoulujen saavutettavuutta koskeissa raporteissa (Laaksonen 2005, 33–36; Penttilä 2012, 17). On tärkeää ymmärtää ja hyväksyä se tosiasia, että yhdenvertaisuustyön tavoitteet on asetettava sen käytössä olevien resurssien mukaisesti. Mikäli yhdenvertaisuutta halutaan edistää määrätietoisesti, on korkeakoulujen resursseja ohjattava täsmällisemmin juuri saavutettavuuden ja esteettömyyden kehittämiseen.

SAAVUTETTAVUUSKRITEERISTÖ TULEVIEN KÄYTÄNTÖJEN YHDENMUKAISTAJANA

Suomessa on keskusteltu korkeakoulujen esteettömyydestä jo 1970-luvulta lähtien ja ensimmäinen hanke (ESOK) aiheen tiimoilta käynnistettiin vuonna 2006 (Lehto ym. 2019, 6–7). Hankkeiden valtava työpanos ja työn hedelmät uhkaavat kuitenkin valua hukkaan ellei saavutettavuutta ja esteettömyyttä koskevan työn jatkuvuutta korkeakouluissa turvata. Käytännössä tämä työn jatkuvuuden turvaaminen tarkoittaa hankkeissa tuotetun tiedon ja osaamisen entistä tehokkaampaa jalkauttamista korkeakoulujen käytäntöihin.

Katsaus yliopistojen verkkosivuille paljastaa hyvin konkreettisella tavalla sen, miten kunnianhimoisesti tai kunnianhimottomasti lain edellyttämään yhdenvertaisuuden edistämiseen on ryhdytty. Joidenkin yliopistojen verkkosivuilta löytyy saavutettavasta ja esteettömästä opiskelusta tietoa helposti ja runsaasti. Vastaavasti on myös sellaisia korkeakouluja, joiden

osalta tietoa saavutettavasta ja esteettömästä opiskelusta ei löydy lainkaan tai tiedon löytäminen on hyvin hankalaa. Näin ollen korkeakoulukohtaiset erot ovat huomattavan suuria.

Korkeakoulukohtaisten erojen tasoittamiseksi OHO!-hankkeessa tuotettiin korkeakoulujen käytöön saavutettavuuskriteeristö, joka tarjoaa korkeakouluille mahdollisuuden yhdenmukaistaa opiskelun saavutettavuutta ja esteettömyyttä tukevia ja edesauttavia käytäntöjä. Kriteeristön myötä voidaan lisätä korkeakoulujen ymmärrystä siitä, mistä kaikesta saavutettavuudessa, yhdenvertaisuudessa ja opiskelijoiden moninaisuudessa on kysymys. Lisäksi kriteeristö tarjoaa konkreettisen työkalun, jolla yhdenvertaisuuden toteutumista voidaan arvioida yhdenvertaisuuslain edellyttämällä tavalla nyt ja tulevaisuudessa. ●

KIRJALLISUUS:

- JAUHOLA, LAURA & JUKKA VEHVILÄINEN (2015). SYRJINTÄ KOULUTUKSESSA. ERITYISTARKASTELUSSA KOKEMUKSET YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISESTA OPINTOJEN OHJAUKSESSA ERI VÄHEMMISTÖRYHMIIN KUULUVIEN NUORTEN OSALTA. OIKEUSMINISTERIÖN JULKAISU 21/2015.
- LAAKSONEN, ELINA (2005). ESTEETÖN OPISKELU YLIOPISTOSSA. OPETUSMINISTERIÖN JULKAISUJA 2005:6.
- LEHTO, REETA, ALEKSI HUHTA & ESSI HUUHKA (2019). KAIKKIEN KORKEAKOULU? RAPORTTI OHO!-HANKKEESSA VUONNA 2018 TEHDYISTÄ KORKEAKOULUJEN SAAVUTETTAVUUSKYSELYISTÄ. [HTTPS://OHOHANKE.FI/WP-CONTENT/UPLOADS/2019/12/KAIKKIEN-KORKEAKOULU-OHO-SAAVUTETTAVUUSRAPORTTI.PDF](https://ohohanke.fi/wp-content/uploads/2019/12/KAIKKIEN-KORKEAKOULU-OHO-SAAVUTETTAVUUSRAPORTTI.PDF)
- PENTTILÄ, JOHANNA (2012). HITAASTI, MUTTA VARMASTI? SAAVUTETTAVUUDEN EDISTYMINEN YLIOPISTOISSA JA AMMATTIKORKEAKOULUISSA 2000-LUVULLA. OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN JULKAISUJA 2012:1.
- YHDENVERTAISUUSLAKI 1325/2014. [HTTP://WWW.FINLEX.FI/FI/LAKI/ALKUP/2014/20141325](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325)

Englantia, stipendejä ja kansainvälisiä strategioita

Maailmassa on yhä enemmän kansainvälisiä opiskelijoita, mutta samalla heistä kilpaillaan yhä kovemmin. Kansainväliset opiskelijat voidaan nähdä niin kohde- maata rikastuttavana resurssina kuin pehmeän voiman työkaluina.

Kansainvälisten opiskelijoiden määrä maailmassa kasvaa vauhdilla. Kun vuonna 2001 kotimaansa ulkopuolella teki yliopisto-opintoja noin 2,1 miljoonaa opiskelijaa, vuonna 2018 heitä oli yli kaksi kertaa enemmän, eli viisi miljoonaa. Luvut selviävät Qatarin säätiön WISE-raportista *Global Competition for Talent: A Comparative Analysis of National Strategies For Attracting International Students*.

Oleellinen sana raportin otsikossa kilpailu. Vaikka luulisi kasvun ollessa tätä luokkaa, että kansainvälisiä opiskelijoita riittäisi kaikkialle, totuus on, että heistä kilpaillaan. Esimerkiksi Suomen kansainvälisten opiskelijoiden määrä tippui raportin mukaan prosentilla vuosina 2017–2018.

ENGLANNIN KIELI VETÄÄ PUOLEENSA

Kyse ei ole siitä, että Suomessa olisi tehty jotain väärin, toteaa raportin kirjoittaja, vanhempi konsultti **Rajika Bhandari** yhdysvaltalaisesta Insititute of International Educationista.

– Kilpailu on vain koventunut. Yhä useampi maa haluaa nuoria kansainvälisiä osaajia ja on valmis panostamaan heidän houkutteluunsa.

Perinteisesti kansainvälisen yliopistomaailman suosituimmat kohteet ovat olleet Yhdysvallat – vuonna 2018 useampi kuin joka viiden kansainvälinen opiskelija suuntasi Yhdysvaltoihin – ja Britannia.

Myös Australia ja Kanada houkuttelevat merkittäviä määriä ulkomaisia opiskelijoita.

Syynä tähän ovat paitsi korkeatasoiset yliopistot myös kieli. Englanti on maailman yleisimmin puhuttu vieras kieli ja monille ainoa mahdollinen kieli opiskeluun oman äidinkielen ohella. Kansainvälinen tiedemaailma ja muut organisaatiot toimivat ennen muuta englanniksi.

– Monet maat ovatkin ruvenneet tarjoamaan yhä enemmän opintoja englanniksi. Jopa Saksan ja Ranskan kaltaiset, aiemmin tiukasti omasta kielestään kiinni pitäneet maat, ovat avanneet yhä useampia ulkomaisille opiskelijoille suunnattuja englanninkielisiä koulutusohjelmia.

– Usein nämä ohjelmat ovat esimerkiksi erilaisilla stipendijärjestelyillä vahvasti tuettuja tai ilmaisia.

Toinen kilpailu tulee kehittyvistä maista. Myös niihin perustaan yhä enemmän kansainvälisiä opiskelijoita tavoittelevia yliopistoja. Kaikki eivät enää hae länsimaihin.

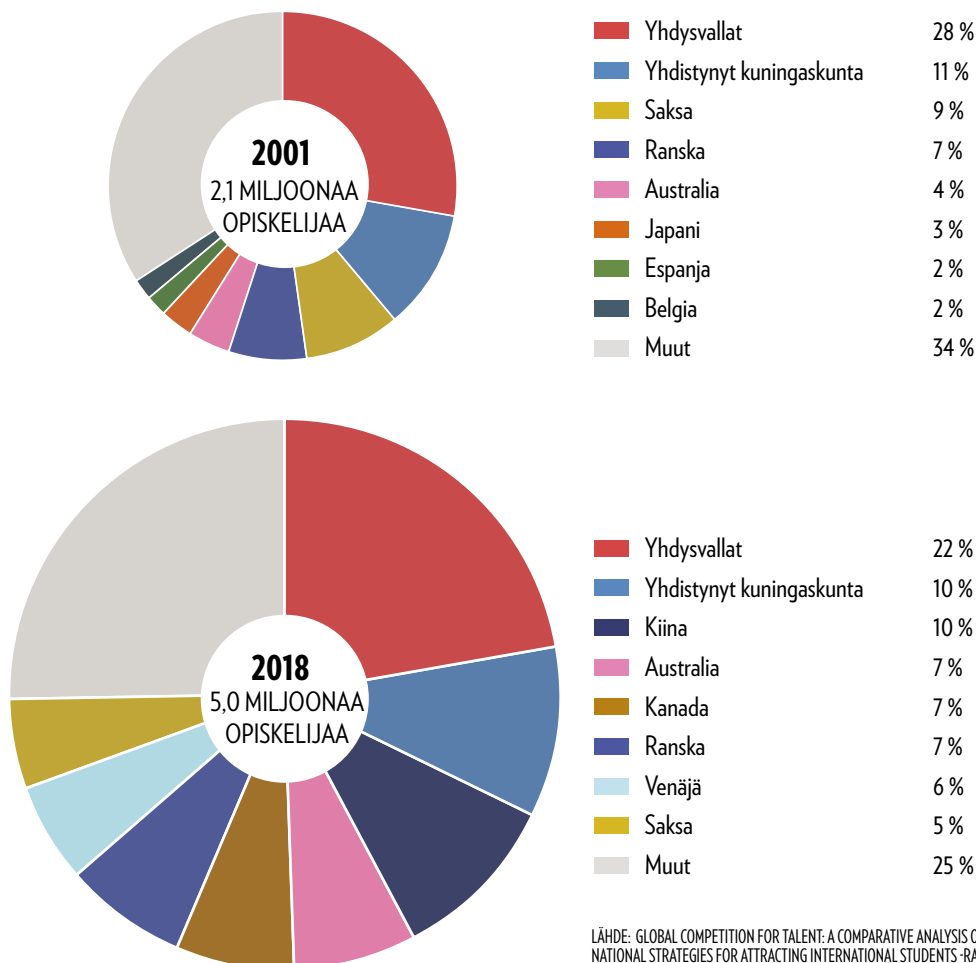
Myös rekrytointikanavat ovat keskeisiä.

– Opiskelija ei voi hakea stipendiä, josta hän ei ole kuullut. Yliopistojen olisi tärkeä viestiä siellä, missä heidän tavoittelemansa opiskelijat liikkuvat.

AASIALAISTEN JA EUROOPPALAISTEN EROT

Pohdittaessa kansainvälisiä yliopisto-opiskelijoita on syytä huomata, että kyseessä on hyvin heterogee-

KANSAINVÄLISTEN OPISKELIJOIDEN SUOSITUIMMAT KOHDEMAAT VUOSINA 2001 JA 2018

ninen ryhmä. Bhandari itse näkee selkeän jakolinjan Euroopan sisäisillä ja esimerkiksi Aasiasta tai Afrikasta tulevilla opiskelijoilla.

– Eurooppalaisten opiskelijoiden päämäärissä opiskeluun ulkomailla korostuvat usein kulttuurilliset seikat, halutaan avata maailmankuvaa ja saada elämyksiä.

Köyhemmissä maissa, etenkin Aasiassa, kansainvälinen koulutus nähdään usein investointina. Niinpä pyritään löytämään paras yliopisto tai ohjelma, joka on taloudellisten mahdollisuuksien piirissä.

Tässä yksi keskeinen työkalu ovat yliopistorankingit. Niistä ensimmäinen laajalle levinnyt, niin sanottu Shanghai ranking, oli alun perin tarkoitettu nimenomaan yliopistojen valintaa helpottavaksi työkaluksi.

– Rankingeissa on paljon ongelmia, mutta us-

koisin, että ne ovat tulleet tässä jäädäkseen. Eli jos haluaa kilpailla opiskelijoista, stipendin tarjoaminen hyvin rankattuun yliopistoon on aina hyvä keino.

TYÖMARKKINA MÄÄRÄÄ MYÖS OPISKELUPAIKKA

Toinen oleellinen kysymys opiskelumaan valinnassa ovat opintojen jälkeiset mahdollisuudet. Maat, joissa työllistyminen vaikuttaa helpolta ja mahdolliselta ovat selvästi suosituimpia.

– Tässä esimerkiksi Britannia on viime aikoina menettänyt EU:sta tulevia hakijoita, koska on ollut epäselvää, mitä Brexit tulee tarkoittamaan mahdollisuuksille jäädä maahan opintojen jälkeen. Bhandari toteaa.

Oleellista tässä on se, että maahanmuuttoviranomaiset ja yliopistot puhuvat samalla suulla, eivätkä

KANSAINVÄLISTEN OPISKELIJOIDEN OSUUS KORKEAKOULUOPISKELIJOISTA

Australia	32 %
Yhdistynyt kuningaskunta	21 %
Kanada	18,3 %
Uusi-Seelanti	15,2 %
Ranska	12,8 %
Alankomaat	10,7 %
Ruotsi	10,4 %
Suomi	10,4 %
Saksa	9,5 %
Venäjä	7,1 %
Espanja	7 %
Yhdysvallat	5,5 %
Japani	5,1 %
Kiina	1,1 %

LÄHDE: GLOBAL COMPETITION FOR TALENT: A COMPARATIVE ANALYSIS OF NATIONAL STRATEGIES FOR ATTRACTING INTERNATIONAL STUDENTS -RAPORTTI

opiskelijat saa valmistuttuaan ikäviä yllätyksiä.

Toisaalta tässä tulee vastaan myös englanninkielisten opinto-ohjelmien paradoksi. Vaikka opinnot voi suorittaa englanniksi, työllistyminen voi monessa maassa olla vaikeaa ilman paikallisen kielen osaamista.

— Tämä on iso kysymys, jonka ratkaisu tulee määrittämään paljon. Voi tietysti olla, että yliopistojen yhä kasvava englannin kielen käyttö johtaa myös englannin rooli kasvuun asiantuntijatyössä yhä entisestään.

— Itse en pidä sitä kovin toivottavana kehityksestä, mutta saamme nähdä miten käy.

EI VAIN YLIOPISTOJEN KYSYMYS

Kysymykset opintojen jälkeisestä työelämästä tekevät kuitenkin selväksi, että kansainvälisten opiskelijoiden houkuttelu on yksittäisiä yliopistoja tai edes yliopistosektoria suurempi kysymys.

— Näkisin, että maiden pitäisi pohtia millaista maahanmuuttoa ja kansainvälistymistä ne haluavat ja sitten toimia sen mukaisesti. Yliopistot ovat tässä yksi työkalu.

Tässä on kaksi keskeistä strategiaa. Ensimmäinen

on ”pehmeä voima” jossa kansainväliset opiskelijat nähdään työkaluna maan maineen ja arvostuksen kasvattamiseksi.

Bhandari nostaa esimerkiksi Kiinan, joka oli vuonna 2018 noussut maailman kolmanneksi suurimaksi kansainvälisten opiskelijoiden kohdemaaksi Yhdysvaltojen ja Britannian jälkeen.

— Kyseessä on tietoinen päätös nostaa Kiinan arvovaltaa Aasiassa ja maailmassa yleensä. Myös Venäjä on vastaavista syistä panostanut paljon ulkomaalaisten opiskelijoiden stipendiohjelmiin.

Toinen keskeinen tapa on nähdä kv-opiskelijat resurssina, joista vastaanottava maa voisi hyötyä. Tästä on usein kyse laskevasta syntyvyyden ja ikääntyvän väestön maissa esimerkiksi Euroopassa.

Nämä strategiat eivät kuitenkaan ole lähtöisin yksin yliopistoista, vaan ovat osa laajempaa kansallista ohjelmaa.

ENTINEN OPISKELIJA ON TULEVA LÄHETILÄS

Resurssina kv-opiskelijoihin suhtautuvissa maissa tyypillinen toive on yleensä se, että opiskelijat työllistyivät opiskelumaassaan ja toisivat mukanaan yrityselämäisyttä ja innovaatioita.

Bhandari korostaa kuitenkin, että myös kotimaahansa palaavat opiskelijat voivat olla myös opiskelumaan etu.

Äkkiseltään tämä kuulostaa erikoiselta. Miten se, että tarjotaan vahvasti tuettu tai ilmainen koulutus ihmiselle, joka sen saatuaan poistuu maasta, olisi tarjoajan etu? Eikö heille jää käteen vaan lasku?

— Asia ei ole noin yksinkertainen. Hyvin suuressa osassa esimerkiksi kansainvälisiä yrityksiä taustalla ovat opiskeluaikoina saadut kontaktit. Tuttuun maahan on myös helppo palata.

Bhandari korostaakin yhteydenpitoa kansainväliin alumneihin.

— Opiskelu ulkomailla on monille opiskelijoille yksi elämän suuria kokemuksia. Moni muistelee sitä mielellään ja on hyvin vastaanottava viesteille opinahjosta.

— Tyytyväinen opiskelija on yksi parhaita lähettäjäitä isäntämaalleen ja yliopistolleen. •

RAPORTTI GLOBAL COMPETITION FOR TALENT: A COMPARATIVE ANALYSIS OF NATIONAL STRATEGIES FOR ATTRACTING INTERNATIONAL STUDENTS ON LADATTAVISSA OSOITTEESSA: [HTTPS://WWW.WISE-QATAR.ORG/GLOBAL-COMPETITION-FOR-TALENT-A-COMPARATIVE-ANALYSIS-OF-NATIONAL-STRATEGIES-FOR-ATTRACTING-INTERNATIONAL-STUDENTS/](https://www.wise-qatar.org/global-competition-for-talent-a-comparative-analysis-of-national-strategies-for-attracting-international-students/)

THE WORKING GROUP FOR FIXED-TERM EMPLOYMENT CONTRACTS FINISHED THEIR WORK IN DECEMBER

The working group was set to work under the present collective agreement, which begun in the Spring 2018. The working group consisted of members from both the employees' side; **Juko (Katja Aho, Maija Holma, Mika Parkkari, Mia Weckman)**, JLH (**Reetta Kuosmanen**), Pro (**Satu Henttonen**) and the employer's side; (**Anne Somer and Jussi Raatikainen**) Sivistystyönantajat.

The working group was to go through statistics regarding fixed-term employment contracts at the universities, update the previous guide for good practices regarding fixed-term contracts and also hold a seminar on the subject of the good practices regarding fixed-term employment contracts. The aim of the group was to come up with solutions to diminish the amount of unnecessary fixed-term contracts at the universities.

The working group conducted a joint survey to the universities' administration and chief shop-stewards about good practices regarding fixed-term employment contracts at each university. The working group then analyzed the answers and used them to help update the previous guide. In many of the answers the good practice of planning the employment relationships well and also well in advance was raised.

The working group also discussed the reasons for the vast amount of fixed-term contracts at the universities and tried to come up with solutions to diminish the number. Things such as the funding model or outside funding for the universities and project work were one of the biggest issues. However, that alone is not enough to explain the situa-

tion fully, since the amount of fixed-term contracts at the university sector clearly exceeds any other sector by far.

The tenure track system and four stage career models raised a lot of discussion in the group, yet again. In the previous working group for fixed-term contracts (2010–2013) the career models were also something the parties could not reach an agreement for. Therefore both the employee and the employer party decided it is best to leave the guide as is regarding the career models and continue the discussion about them later with better time since the only agreement the parties have about the career models regarding employment contracts, is that the first stage, PhD work, may, due to its nature, be used as a basis for a fixed-term contract. In the later stages of the career models, according to the Employment Contracts Act, the work should be done with a permanent contract.

The working group held a webinar January 14. and the updated guide is available in Finnish, online, for example at https://tieteentekijoidenliitto.fi/media/tiedotteet/yliopistojen_maaraaikaisia_tyo-suhteita_koskeva_ohjeistus_on_paivitetty.3484. news.

The guide will later be available also in English and Swedish. If you have any questions about your fixed-term employment contract, please contact your trade union and we will look into it. •

QUOTES

"It's really important that we find ways of communicating the[ecological] grief that we're feeling and work together to support each other. Then we can become stronger, we can start to develop the science that takes our knowledge and turns it on its head – turns it into a solution, rather than just a negative story."

STEVE SIMPSON, PROFESSOR OF
MARINE BIOLOGY, UNIVERSITY OF EXETER,
THEGUARDIAN.COM, JANUARY 12

"For my first work-related tweet of 2020, I am totally bummed to announce that we have retracted last year's paper on enzymatic synthesis of beta-lactams. The work has not been reproducible."

It is painful to admit, but important to do so. I apologize to all. I was a bit busy when this was submitted, and did not do my job well."

PROFESSOR, NOBEL LAUREATE FRANCES ARNOLD,
TWITTER, JANUARY 2

"The factors driving fast science are well known too: the publish-or-perish culture, perverse incentives created by current metrics and output-based assessment, the squeezing of funding opportunities, the increasing commercial interests in science (and focus on patent priority), the way email has speeded up working life... All this is often lamented, but creating a unified banner of Slow Science under which

LEADER

On the Threshold of Something New

JOUNI KIVISTÖ-RAHNASTO
CHAIR, THE FINNISH UNION OF
UNIVERSITY PROFESSORS

The new year began a new decade. At the end of the old one, Finland made a proposal for the EU budget. Unfortunately the plan for a considerable increase of the Horizon 2021–2027 research programme funding did not make it to the budget. By now it is time to stop the political hair-splitting about how Finnish science will improve by applying for EU funding.

The new decade, then, opens with a rainy everyday life. The central themes of 2020 include the universities' collective bargaining that begins in February, the preparation of the state budget for 2021 and open science and copyrights. This is also the decade when the Vision for higher education and research in 2030 will be implemented.

The main contracting parties in the collective bargaining will be the Negotiation Organisation for Public Sector Professionals (JUKO), Trade union Pro and the Trade Union for the Public and Welfare Sectors JHL. Universities are represented in the negotiations by the Finnish Education Employers. The general situation in the labour market has been exceptionally difficult since the autumn. JUKO's new negotiation manager for the university sector **Katja Aho** and her team will face a challenging task. I believe I speak for the entire university sector when I wish our negotiators success — We are the university 3.0.

During the spring of 2020, the next state budget will also be prepared. Last autumn's budget reinstated the university index and brought 40 millions of extra funding to universities. However, the money seems to go into advancing lifelong learning and producing degrees. The money reserved for research and development will not take Finland towards a 4 % R&D activity share of the gross domestic product. The R&D deficit that Finland has is in the billions. Reaching the four percent level by 2030 would require constant

resistance might be coordinated could be a way forward. Many researchers will doubtless have read Arnold's statement with a feeling of 'there but for the grace of God...' But it's not God's decision; it's yours."

PHILIP BALL,
CHEMISTRYWORLD.COM, JANUARY 10

"No one set out to create a bad system that damages people's mental health, but we have

unintentionally created a system that values the excellence of research outputs without paying enough attention to how that research is done."

BETH THOMPSON, RESEARCH CULTURE LEAD AT
WELLCOME TRUST, THEGUARDIAN.COM,
JANUARY 15

"The university sector was quite firmly camped on one side of the Brexit debate. I would hope there isn't going to be a Carthaginian peace [one

that seeks to crush the opposition] for the sector...I think it's important that we recognise that the time for healing is upon us and we've got to get behind our great universities to help them make a success of this idea of global Britain, which is so central to the Brexit project."

FORMER BRITISH UNIVERSITIES AND SCIENCE
MINISTER JO JOHNSON,
TIMESHIGHEREDUCATION.COM, JANUARY 20

public and private additional investments of a few hundred million euros – every year – for ten years.

In addition to the amount of money, universities need to be concerned about the quality of money. When research funding fragments into projects, it is an inefficient use of money. Universities are not subcontractors who conduct reviews. Universities are strong concentrations of competence and knowledge, and they should be developed further as such. One central act that would strengthen universities' position and autonomy would be their significant capitalization. Every euro that capital produces helps a university to function more independently than currently.

Another issue that has become current is open science and the self-archiving of peer-reviewed academic articles. This is a desirable principle, but with qualifications. The constitution and the copyright law guarantee that researchers have a right to their works and their financial utilization. Researchers have a right to decide about the publishing of their works in ways of their choice and in channels of their choice as well as about the financial utilization of copyrights. Researchers also have a right to decide not to publish their works. The university community should not allow erroneous talk about how copyrights are decided by someone other than the researchers themselves.

The vision for higher education and research in 2030 is the most visible entity that will be implemented within the next ten years. Many tasks have been loaded onto it: a nation with the most competent labour force, a reformed higher education and an environment for digital services, cooperation and transparency driving research and innovation, the best learning and learning environments of the world and higher education institutions as the best workplaces in Finland. The goals have been written in such a way that one cannot disagree with them. I do, however, criticise the implementation. The first basic rule of management is the realistic resourcing of tasks. If resources are inadequate, the amount of tasks needs to be decreased. It is irresponsible to push unresourced extra tasks to universities with an accompanying note saying that you need to be creative.

Finally, some happy news. The year 2021 is the year of research-based knowledge. A new possibility opens for the science community to increase the visibility of its activities. In order to advance close cooperation, the Ministry of Education, Science and Culture, the Academy of Finland and the Federation of Finnish Learned Societies are launching a project called The Year of Research-Based Knowledge 2021. This is worth participating in. •

Avoimen julkaisemisen houkuttelevuutta voidaan edistää eri tavoin, mutta tekijänoikeuksien luovutuksesta ja käytöstä tutkijan tulee päättää myös jatkossa, kirjoittaa professori emeritus **Niklas Bruun**.

Avoimeen tieteeseen ja tutkimukseen – mutta miten?

Kehittämispäällikkö **Henriikka Mustajoki** kirjoittaa *Acatiimissa* 7/2019 siitä, miten tiedeyhteisön toimesta yhdessä edistetään tutkimuksen avoimuutta ja miten tiedeyhteisö ja eri organisaatiot sitoutumalla yhteiseen julistukseen ja tavoiteasetteluun voivat tukea ”pysyvää muutosta kohti avoimuutta”.

Mustajoen artikkelin perusteella lukija jäi kiinnostuksella odottamaan sittemmin loppusyksyllä julkaistua linjausta ”Tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma 2020–2025: Tutkimusjulkaisujen avoin saatavuus”¹. Siinä päämääräksi on asetettu, että kaikki uudet tutkimusjulkaisut ovat välittömästi avoimesti satavilla. Lisäksi siinä määritellään neljä tärkeää lehti- ja konferenssiartikkeleiden avoimen saatavuuden periaatetta, joiden toteutumista pyritään varmistamaan lähivuosina.

Periaate 1 lähtee siitä, että tutkimusjulkaisujen saatavuuden kokonaiskustannukset pysyvät korkeintaan nykyistä vastaavalla tasolla avoimeen saatavuuteen siirryttäessä. Periaate 2 edellyttää, että kaikilla tutkijoilla on tasavertainen mahdollisuus julkaista tutkimuksensa avoimesti riippumatta tutkimusalasta, rahoitus pohjasta tai uravaiheesta. Kolmas ja neljäs periaate koskevat julkaisujen ja tutkimuksen arviointia ja lähtevät siitä, että muun muassa tutkimusjulkaisun laatu ja avoimuus otetaan erityisesti huomioon tässä yhteydessä. Lisäksi linjauksissa määritellään hyvin kunnianhimoisia tavoitteita muun muassa siitä, että vuonna 2022 kaikki uudet tieteelliset artikkelit- ja konferenssi julkaisut ovat välittömästi avoimesti saatavilla ja että tieteellisten julkaisujen ja julkaisukanavien hinnat ovat läpinäkyviä ja julkisia.

Kansallisen linjauksen periaatteet ovat sinänsä

kannatettavia. On selvää, että uudessa digitaalisessa ympäristössä ollaan siirtymässä tieteellisten julkaisujen avoimeen saatavuuteen ja on hyvä, että vihdoin on ryhdytty kokonaisvaltaisesti edistämään asiaa.

Siirtyminen perinteisestä julkaisumallista avoimeen julkaisutoimintaan on kuitenkin monimutkaisempaa kuin mitä linjaus- ja toimenpideohjelmassa annetaan ymmärtää. Sen johdantokappaleessa ”Riskit ja uhat” on lyhyesti todettu, että on olemassa riski, että ”siirtymävaiheessa” kustannukset kasvavat ja tutkijoiden julkaisumahdollisuudet kapenevat. Varsinaisessa periaate- ja tavoiteosassa ei kuitenkaan esitetä, miten tällaiset riskit eliminoidaan.

Avoimessa julkaisutoiminnassa on viime kädessä kysymys siitä, että tieteellisen julkaisutoiminnan rahoitusmalli muuttuu. Karkeasti kuvattuna perinteinen rahoitusmalli on lähtenyt siitä, että tieteellisen julkaisun tekijä saa vapaasti laadulliset vaatimukset täyttävän teoksen julkaistuksi, mutta tieteellisen julkaisun käyttäjät (kirjastot, tutkimuslaitokset ja -organisaatiot ym) maksavat käytöstä tai saatavuudesta. Uudessa avoimen julkaisun rahoitusmallissa tekijöiltä tai heidän taustaorganisaatioiltaan kerätään ”pääsymaksuja” siitä, että tutkijoiden artikkelit arvioidaan ja julkaistaan, julkaisemisen jälkeen artikkelit ovat vapaasti saatavissa verkossa.

Suuret kansainväliset tiedekustantajat ovat vähitellen omaksumassa avoimia julkaisutoiminnan muotoja, mutta ne pitävät toisaalta monella alalla myös tiukasti kiinni perinteiseen julkaisutoimintaan ja sen sopimusrakenteisiin liittyvistä taloudellisista eduistaan.

Siirtyminen kohti avointa julkaisutoimintaa sisältää näin ollen törmäyksiä ”käyttäjien” ja kustantajien välillä. Yksittäinen tutkija jää helposti tässä sijaiskärsijäksi, kun hänelle asetetaan odotuksia, jopa velvoitteita, avoimeen julkaisemiseen samaan aikaan kun tutkimusorganisaatiot eivät pysty maksamaan ”pääsymaksuja” ja tutkija saattaa kokea, että häneltä evätään pääsy alan johtaviin julkaisuihin. Siirtymä-

vaiheessa kohti avointa julkaisutoimintaa saatetaan sen vuoksi tarvita kompromisseja ja eri alojen erityis-tilanteita huomioivaa joustavuutta.

Linjaus- ja toimenpideohjelmassa tiedostetaan tutkijan asemaan liittyviä ongelmia, mutta esitetään hyvin vähän ratkaisuja niihin. Ohjelmassa sitoudutaan hienoon periaatteeseen, jonka mukaan kaikilla tutkijoilla tulee olla tasavertainen mahdollisuus julkaista tutkimuksensa avoimesti riippumatta tutkimusalasta, rahoituspohjasta tai uravaiheesta. Kuitenkin ainoaksi keinoksi tämän periaatteen toteuttamiseksi tarjotaan tilannekartoituksia ja seurantaa. Sama koskee pitkälti avoimuuden huomioonottamista erilaisissa arvioinneissa.

Tutkimusjulkaisujen avoimuutta ei voida toteuttaa ilman oikeudellisia puitteita ja rakenteita, joiden sisällä toimintaa kehitetään. Esimerkki tällaisesta oikeudellisesta raamiehdestä on tieteellisten julkaisujen digitaalinen rinnakkaistallentamisoikeus, jota koskevaa tekijänoikeuslain muutosta **Marja-Leena Mansala** ehdotti vuonna 2017 selvityksessään OKM:lle.² Mansalan ehdotus perustui kuitenkin embargo-ajan hyväksymiselle, mikä näyttää olevan ristiriidassa kansallisten linjausten kanssa, koska niissä yksiselitteisesti lähdetään siitä, että kaikista embargoista tulisi luopua vuoteen 2022 mennessä.³

Valitettavasti linjauksissa ohitetaan pitkälti ne oikeudelliset rakenteet, joiden puitteissa avointa julkaisutoimintaa voidaan kehittää, ja myös eri toimijoiden asema ja tehtävät näissä rakenteissa.⁴ Erityisesti kiinnittyy huomio siihen, että strategisten periaatteiden joukosta näyttää puuttuvan yksittäisen tutkijan asemaa koskevia linjauksia, kuten tutkijoiden tekijänoikeuksien ja tutkimuksen vapauden kunnioittaminen. Jatko-työssä näihin olisi kiinnitettävä erityistä huomiota.

Linjauksissa on jopa piirteitä, jotka viittaavat siihen, ettei tutkijaa oteta huomioon toimivana subjektina, vaan pikemminkin tutkimusorganisaatioiden ohjeita noudattavana toteuttajana. Niinpä linjausten tavoitteen

kolme mukaan ”viimeistään vuonna 2022 kaikille uusille tutkimusjulkaisuille määritellään avoimuuden takaa-va cc-lisenssi turvaamaan tutkijan oikeuksia”.

Lähtökohtana tulisi kuitenkin edelleen olla, että viime kädessä tutkija päättää tutkimustensa tekijänoikeuksien luovutusehdoista ja lisensseistä. On selvää, että tutkimusorganisaatiot voivat eri keinoin ja ehdoin (esimerkiksi maksamalla edellä mainittuja ”pääsymaksuja”) tehdä avoimen julkaisemisen houkuttelevaksi, mutta jos avointa julkaisemista halutaan edistää pakottamalla tutkijat luopumaan heidän kansaltaan parhaista julkaisukanavista, ollaan hakoteillä. Eri toimin voidaan edistää avoimen julkaisemisen houkuttelevuutta, mutta tekijänoikeuksien luovutuksesta ja käytöstä tutkijan tulee päättää myös jatkossa, mikä ei tietenkään estä, että tutkija sopimuksin disponoi oikeuksistaan. •

NIKLAS BRUUN

PROFESSORI EMERITUS

¹ LINJAUS LÖYTYY [HTTPS://AVOINTIEDE.FI/SITES/AVOINTIEDE.FI/FILES/TUTKIMUSJULKAISUJEN_AVOIN_SAATAVUUS 2019.PDF](https://avointiede.fi/sites/avointiede.fi/files/tutkimusjulkaisujen_avoin_saataavuus_2019.pdf).

² SELVITYS LAINSÄÄDÄNNÖN MUUTOSTARPEISTA RINNAKKAISTALLENTAMISEN EDISTÄMISEKSI, OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN JULKAISUJA 2017:15 (MARJA-LEENA MANSALA).

³ EUROOPPALAINEN COALITION S KANNUSTAA SUUNNITELMASSA PLAN S VUODELTA 2019 LUOPUMAAN EMBARGOISTA JO VUODEN 2021 ALUSTA: “WITH EFFECT FROM 2021, ALL SCHOLARLY PUBLICATIONS ON THE RESULTS FROM RESEARCH FUNDED BY PUBLIC OR PRIVATE GRANTS PROVIDED BY NATIONAL, REGIONAL AND INTERNATIONAL RESEARCH COUNCILS AND FUNDING BODIES, MUST BE PUBLISHED IN OPEN ACCESS JOURNALS, ON OPEN ACCESS PLATFORMS, OR MADE IMMEDIATELY AVAILABLE THROUGH OPEN ACCESS REPOSITORIES WITHOUT EMBARGO.”, [HTTPS://WWW.COALITION-S.ORG](https://www.coalition-s.org).

⁴ KANSAINVÄLISISSÄ OPEN ACCESS-SELVITYKSISSÄ KOROSTETAAN SEN SIJAAN OIKEUDELLISEN SÄÄNTELYN MERKITYSTÄ, KS. ESIM. OECD (2015-10-15), “MAKING OPEN SCIENCE A REALITY”, OECD SCIENCE, TECHNOLOGY AND INDUSTRY POLICY PAPERS NO. 25 (2015).

Enemmän avoimuutta opetus- ja tutkimustehtä- vien täyttöön yliopistoilla

Vuoden 2010 yliopistolakiuudistuksen piti olla sen sorvaajien mukaan "Toiseksi paras asia, mikä yliopistoille on tapahtunut niiden perustamisen jälkeen". Näin lupasi silloinen opetusministeri Henna Virkunen (kok.) helmikuussa 2008. Sitten olemme nähneet, että puheissa oli ajan poliittiselle retoriikalle tunnusomaisia ylisanojen viljelyä. Yliopistojen rahoitus muuttui epävarmemmaksi ja yönkiristämisestä tuli arkipäivää. Konkreettinen heikennys, jonka kanssa kampuksilla on kymmenen vuotta eletty, on avoimuuden väheneminen kovasti kilpailtujen opetus- ja tutkimustehtävien täytössä.

Yliopistolaki 2010 poisti virat ja toi tilalle työ-

suhteet, joiden täytössä julkisuusvaatimukset ovat merkittävästi virkasuhdetta heikkommat. Nykyisin yliopistolehtorien ja professorien tehtäviä täyttäessä ainakin Helsingin yliopistossa yleensä ensimmäisessä karsinnassa rannalle jäävät saavat tiedoksi vain jatkoon valittujen nimet. Tarkempia perusteluja ei useimmiten saa edes pyydättäessä.

Kun nykyinen tiedemaailma korostaa kaikessa avoimuuden periaatetta, eikö sitä pitäisi lisätä myös yliopistohallinnossa? Miten hakija voi kehittää omaa osaamistaan, jos hän ei saa palautetta, mihin suuntaan sitä pitäisi kehittää? Avoimuuden lisäämiseksi yliopistolakia tulisi korjata tai tietenkin yliopistot voisivat alkaa ilman lakimuutostakin soveltaa uusia läpinäkyvyyttä lisääviä periaatteita tehtävien täytössä. •

VILLE JALOVAARA

HISTORIAN TUTKIJAKSI,

DOSENTTI HELSINGIN JA TURUN YLIOPISTOISSA

**TYKKÄÄ
ACATIIMISTA
FACEBOOKISSA**

WWW.FACEBOOK.COM/ACATIIMI/

**KORKEALUOKKAISTA
SUOMALAISTA
KÄSITYÖTÄ
JO VUODESTA 1901**

Mittatilaustyönä perinteisin menetelmin valmistettava tohtorinhattumme on Suomen yliopistoissa väitelleiden tohtoreiden ansaittu arvonmerkki. Toimitamme myös yliopiston juhlamiekköjä.

Tervetuloa päännmittaukseen
liikkeeseemme ilman ajanvarausta:
ma-pe 10-17, la 10-14.

Päänmittauksia myös Tampereella,
Oulussa ja Turussa.
Tarkemmat tiedot voi kysyä liikkeestämme.

E.R. Wahlman Oy,
Sofiankatu 5, 00170 Helsinki,
p. 09 634 313

Tapahumajärjestäjän unelma

Kokoukset - Koulutukset Konferenssit - Juhlat

Monipuoliset palvelut
järven rannalla

15 minuuttia lentokentältä
puoli tuntia Helsingin keskustasta

- Ravintola - Terassi - 09 273 751 - www.gustavelund.fi -
HOTELLI GUSTAVELUND - KIRKKOTIE 36, TUUSULA

Kirkastamme sanomasi.

Haluatteko lisätä ymmärrystä yhteiskunnallisessa keskustelussa? Onko yksikössänne tietoa ja ajatuksia, jotka olisi välttämätöntä saada ihmisten tietoon, mutta ette tunne journalismin lainalaisuuksia? Kuinka olla kiinnostava, mutta säilyttää samalla uskottavuutensa?

Mediakoulutus Päärata auttaa. Kouluttajamme **Juha Kauppinen** ja **Tuomo Tamminen** ovat kokeneita toimittajia ja tietokirjailijoita. He avaavat journalismin ja julkisuuden toimintamekanismit tutkittuun tietoon ja vankaan käytännön kokemukseen nojaten.

Koulutamme esimerkiksi tutkijoita, poliitikkoja, yrityksiä, yhdistyksiä ja viranomaisia. Ota yhteyttä! Ratkaistaan yhdessä, millaisesta koulutuksesta yhteisösi hyötyy eniten.

Teemme yhteistyötä teollisuusmatematiikan professorin, esiintyvän tieteilijän **Samuli Siltasen** kanssa. Tarvitsetko apua tieteen popularisoinnissa tai visualisoinnissa? Kysy yhteisistä koulutuksistamme!

Hannu Väisänen, Kuperat ja koverat

”Mitä tahansa professori sanoikin, se oli painokelpoista”

Keväällä 1970 oli käsillä merkittävä tapaus, kun maan ensimmäisen erikoislukion, vuonna 1967 perustetun Savonlinnan taidelukion, ensimmäiset abiturientit olivat valmistumassa: ”Tulossa oleviin ylioppilasjuhliin ja lakitukseen suhtauduttiin kansallisenä tapahtumana” (57–58). Antero löysi itsensä yllättäen lausumassa runoa juhlatilaisuudessa. Lausueessaan hän huomasi ajattelevansa ”maalauks- taidetta ja siirtymistä pääkaupunkiin” (64). Sinne tie veisi, Helsinkiin Taideakatemian pääsykokeisiin.

Kokeisiin Antero valmistautui pu- keutumalla harkitusti, koska arve- li sen voivan edistää menestymistä: ”Sivusta napitettavat korkosaappaat ... Uhkarohkeasta, optisia kuvioi- ta esittelevästä kankaasta itse om- meltu halatti ... kukikas pystykaulus ... makrameevyön tarkoituksena oli koota halatin sinne tänne rönsyile- vät muodot” – lisäksi hänellä oli kas- si, jossa oli siveltimiä tai vastaavia, ”mukana enemmänkin näön vuoksi” (69), ja pitkiä hiuksia piti paikoillaan ”pienistä kirjavista puuhelmistä pu- nottu panta” (70). Ensikertalaisena hän ei ollut tullut ajatelleeksi ruokaa, toisin kuin ”rutinoitunut sisäänpyrki- jä”, jolla oli sämpylä (78). Kun kaikki tehtävänannon teokset olivat valmiita

päivien uurastuksen jälkeen, Antero vei ne arvostelulautakunnalle. Tulos- ten odottaminen oli piinaavaa, kunnes tuloslistat laitettiin taululle: ”Kun ni- mensä näkee kaikkein alimpana, sitä ajattelee, että se on siinä vahingossa, juuri valahtamassa pois” (80). Niin vain pääsi Antero Taideakatemiaan, Ateneumiin, ensi yrittämällä.

Kortteerin hankkiminen oli työn takana ja asunto vaihtui usein. Kerran Antero pääsi soluasuun, jossa oli televisio. Silmät kyynelissä hän katsoi tietoisuutta heikkojen jäiden vaarois- ta ja miten pelastaja omaa takkiaan käyttäen liukuu vetämään ylös jäihin vajonneen: ”Vain sellaista saattoi olla rakkaus jota en ollut vielä kokenut ja jota odottelin. Toisen vetämistä pois avannosta ja toisen takkiin tarttumis- ta” (110–11). Lopulta hän pääsi vakiin- tumaan Haagan opiskelija-asuntolaan.

Antero rakastui duffelitakkiin ja samal- la sen kantajaan, arkkitehtiopiskelija Juhoon. Juho hyväksyi Anteron sisä- kökseen, mutta Anteroa se ei haitan- nut, koska he olivat hänestä ”onnellisia kuin rasvasillit perunavoissa” (159).

He kävivät viikonloppuisin illasta- massa kaupunkisuunnittelun emerit- usprofessori Pihkan luona. Pieniko- koinen, hieno ja eloisa professori teki vaikutuksen Anteroon: ”Olin ... va- kuuttunut, että mitä tahansa professori sanoikin, se oli painokelpoista ja sopi

oppaaksi kenelle tahansa, mihin tahansa ritarikuntaa pyrkivälle” (161). Mutta toiveesta huolimatta hänellä ei ollut pääsyä Pihkan, taitavan arkkitehdin, omasta ruumiistaan rakentamaan syliin.

Opiskelijoiden ruokala Mikon Panu tarjosi lounaskortilla makaronilaa-tikkoo ja kaksi lasia kotikaljaa. Opiskelijat olivat oppineet, että kun ruoan hotkaisee nopeasti, se ”tulppaa nälän tunteen moneksi tunniksi” (238).

Uudessa opiskelijaravintola Ryys-tämössä Antero ajautui valheen tielle. Hän kehuskeli leikillään voittaneensa palkinnon. Valhe kasvoi ja hän höysti sitä kertoen, että kyseessä oli kolmen vuoden välein pohjoismaisille lyijyky-nällä pohjoismaisia jumaluuksia elä-vöittäville taideopiskelijoille Oslossa myönnettävä Thorvaldsen-palkinto, ”johon kuuluu vielä opiskelustipendi ... laivamatka, asunto pääkadulla” (241).

”Matisse oli oikeassa sanoessaan että ennen muita harjoituksia aidon kuvataiteilijan olisi parasta purra kielensä poikki” (245), tuumi kevään opintolainansa jo lukukauden alussa tärvännyt Antero. Pian hän joutuikin ulosottomiehen luo. Jumalaa epäilevänä hän rukoili sinappituubia avukseen. Ja avun hän sai kuin heikkoihin jäihin pudonnut: ”Olin kohdannut ihmisen jollaista en ollut ulosottovirastosta olisi uskonut löytäväni, ihmisen joka oli hienosyinen, ymmärtäväinen, pitkämielinen” (402). Anteron matka sai jatkoa.

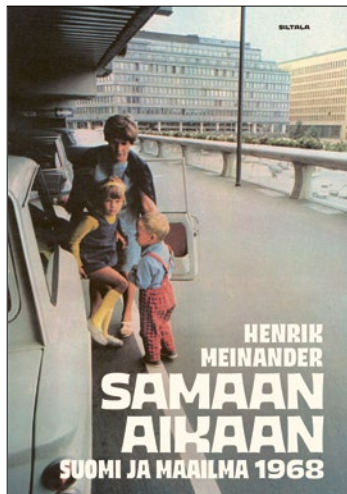
Antero on kirjailija ja kuvataiteilija Hannu Väisäsen (s. 1950, Oulu) alter ego romaanissa *Kuperat ja koverat* (Otava 2010). Teos on kolmas osa Väisäsen Antero-trilogiassa, jonka ensimmäinen osa on hänen esikoisromaaninsa *Vanikan palat* (2004) ja toinen osa Finlandia-palkittu *Toiset kengät* (2007).

Väisäsen monitaitoisuutta osoittaa hänen samana vuonna saamansa taiteen valtionpalkinto. Trilogia on sittemmin kasvanut seitsenosaiseksi: *Tai-vaanvartijat* (2013), *Elohopeaan* (2016), *Leimikot* (2018). Myös novellikokoelma *Piisamiturkki ja muita kertomuksia* (2015) käsittelee Anteron vaihteita.

Kirjakentälle

Väisäsen sujahti jo runokirjallaan *Johannes puhuu Prochorokselle* (1989), vaikkei teos tuolloin herättänyt huomiota. Väisäsen opiskeli Suomen Taideakatemia koulussa, Ateneumissa 1970–74. Koulu toimi vuosina 1939–1985, kunnes siitä tuli Kuvataideakatemia (1985–2013) ja nyttemmin Taideyliopiston Kuvataideakatemia (2013–). Alkujaan se oli Suomen Taideyhdistyksen perustama piirustuskoulu (1848–1939). •

Opiskelijat olivat oppineet, että kun ruoan hotkaisee nopeasti, se ”tulppaa nälän tunteen moneksi tunniksi”.

Henrik Meinander: alkuteos **Samtidigt. Finland med omvärld 1968** ja sen saman aikaisesti ilmestynyt käännös **Samaan aikaan. Suomi ja maailma 1968**. Siltala 2019. 417 s.

Vuoden 1968 läpivalaisu

Samaan aikaan. Suomi ja maailma 1968 -kirja on Helsingin yliopiston historian professori **Henrik Meinanderin** aiemman *Suomi 1944* -teoksen jatko, sillä vuosi 1968 tarjoaa mahdollisuuden tarkastella maamme yhteiskunnallista kehitystä ja osoittaa miten se kaikki liittyi muun maailman tapahtumiin. Tästä syntyi kirjan pääotsikko *Samaan aikaan*.

Vuosi 1968 oli levoton ja tapahtumarikas, mistä johtuen kaikkien sen merkittävien ilmiöiden kuvauksesta syntyy väistämättä *Mitä Missä Milloin* -kirjan tapainen silppusäkki. Kansainvälisen ja kotimaan politiikan tarkastelu saa runsaasti tilaa.

Neuvostoliiton joukot marssivat Tšekkoslovakiaan ja Vietnamsa sodittiin. Biafrassa nähtiin nälkää. Oli mellakoita ja vallankumouksia sekä kilpavarustelua ja avaruuden valloitusta. Olihan ensimmäisen miehitetyn kuulan lähtölaskenta alkanut. Idän suhteiden pohdinta oli pinnalla ja *Kansa taisteli – miehet kertovat* -lehden levikki suurimmillaan. Asuminen ja kauppa hakivat uusia muotoja, Suomi autoistui ja julkisuudessa nähtiin tuoreita kasvoja. Presidentti **Kekkonen** oli tiukasti vallan kahvassa ja Neuvostoliiton kauppa kukoisti. Kirja koostuu kymmenestä, aiheiden perusteella nimetyistä luvuista, jotka eivät ole kronologisessa järjestyksessä. Kirjan runsas kuvitus tukee sen muuta sisältöä.

Perinteikkäästä ja vakaasta yliopistomaailmasta tuli ulkomaisten esikuvien siivittämä opiskelijaradikalismien tanner. Muistiin on jäädäkseen piirtynyt Helsingin Vanhan ylioppilastalon valtaus. Se tapahtui näyttävästi huolimatta siitä, että Kansainvälisen sanat olivat monilla vielä hakusessa. Pahin kuohunta tosin rajoittui muutamiin yliopistokäypunkteihin.

Vain harvoilla varakkailta vuonna 1968 kesäasunto, joiden määrä lisääntyi elintason nousun myötä ja omien autojen helpotettua liikkumista. 1950-luvun alussa oli sataa asukasta kohiti vain yksi kesämökki eli noin 40 000, kun vuonna 2017 sellainen on yli puolella miljoonalla – suhteessa eniten koko maailmassa. Ostosääntelystä huolimatta autojen määrä lähes nelinkertaistui

1960-luvulla, mistä kasvu jatkui kiihtyen. Elokuun 1968 lopulla vahvistui tieto Uudenkaupungin autotehtaan rakentamisesta.

Kirjoittajan mielestä vuoden 1968 nostalgisointi ei kaikilta osiltaan ole uskottavaa eikä sillä ole juurikaan tekemistä sen kanssa, mitä silloin oikeasti tapahtui. Vuotta on kuvattu vapauden ja tasa-arvon sankarilliseksi voitoksi, mihin kirjoittajaa vastaa kyllä ja ei. Ihmiset elivät silloin eri nykyaajoissa. Suuri enemmistö ei välittänyt, jos edes tiesivät, mitä Biafrassa, Vietnamsa tai Vanhalla ylioppilastalolla tapahtui. Olihan monien suomalaisten hakeuduttava työn perässä Ruotsiin. Joulukuussa 1968 USA:n miehitetty avaruusalus kiersi kuun, jolloin sen miehistö näki maan nousevan sen takaa (Earthrise).

Kirjan päättää luku *Viisikymmentä vuotta myöhemmin*. Siinä todetaan 1968-vuosipäivää vietetyn länsimaissa ja julkaistun joukko sen merkitystä koskevia, ensisijaisesti kansalais- ja opiskelijajärjestöjen radikalisoitumiseen kohdistuvia selostuksia sekä tutkimuksia. Huomiota toki sai Vietnamin sota, jota siellä kutsuttiin Amerikan sodaksi.

Meinanderin valitsema vuosi oli monella tavoin käännteentekevä. Lähdemateriaalin kahdeksan vuoden louhintaan perustuva, huolella laadittu tutkimus on paitsi syvälinen sekä monitahoinen, paluu vuoden 1968 tunnelmiin että ajankuvaa avaava katsaus nuoremmille ikäluokille. •

VEIJO KAUPPINEN

KIRJOITTAJA ON AALTO-YLIOPISTON
EMERITUSPROFESSORI

Sanna Nyqvist: *Räjähdemiehen perintö*. Tammi 2019.

Nobel-palkinnon moninaiset kytkökset valtaan

Nobel on tunnetusti maailman merkittävin tunnustus, joka kohtaa saajansa tavallisten kuolevaisten yläpuolelle. Niinpä Nobel-palkinnon jos minkä pitäisi olla puolueeton ja yleismaailmallinen, vailla kytköksiä intresseihin, arvoihin ja maailmankuvaan. Palkinnon jakaja Ruotsin Akademia vakuuttaakin, että palkinto annetaan puhtaasti kirjallisista ansioista, yli kulttuuristen ja poliittisten rajojen ja rajoitusten.

Kirjallisuudentutkija **Sanna Nyqvist** on kuitenkin eri mieltä. Nyqvist paljastaa Nobelin kytkökset valtaan, niin kulttuuri-

seen, maailmankuvalliseen kuin sukupuoliseen, taloudelliseen ja kansalliseen. Kytkökset tulevat selvästi näkyviin, kun Nyqvist käy läpi Nobel-palkinnon historiaa sen keksijän **Alfred Nobelin** ajoista tähän päivään.

Puolueellisuus liittyy erityisesti juuri kirjallisuuteen – joka onkin ainoa taiteenlaji Nobel-kilvassa, koska kirjallisuus on, toisin kuin universaali ja objektiivinen tiede, vahvasti sidoksissa kulttuuriin, kieleen ja arvoihin.

Tieteen, ainakin luonnontieteen, suhteen on helppo määrittellä puolueettomasti palkinnon saamisen kriteerit. Nobelista päättävät määrittelevät, että palkinnon arvoisen kirjan tulee auttaa ihmisiä paremmin ymmärtämään itseään, toisiaan ja maailmaa. Mutta määritelmä on erittäin monitulkintainen, ja riippuu arvoista, maailmankuvasta, kulttuurista jne. mitä esimerkiksi "ymmärtämisellä" milloinkin tarkoitetaan.

Suurin osa palkinnon saajista on eurooppalaisia, jotka katsovat ja ymmärtävät eurooppalaisten arvojen ja aatteiden läpi maailmaa, niin Eurooppaa kuin muitakin kulttuureja. Lisäksi on monia pieniä kulttuureita ja kieliä, joita ei ole käännetty lainkaan länsimaisille valtakielille.

Kansalliset taustatekijät tulevat ironisella tavalla esiin siinä, että Nobel-palkinto takaa ja nostaa myös myöntäjämaan, Ruotsin, näkyvään asemaan ja kiillottaa ja silaa kullalla sen brändiä. Ja tietysti Nobel-palkittu kirja ja kirjailija nousevat myyntitilastojen kärkeen.

Palkinnosta päättävän Ruotsin

Akatemian sidos miehisiin arvoihin tuli ironisella tavalla esiin pari viikkoa sen jälkeen, kun Nyqvist alkoi kirjoittaa teostaan, kun eräs Akatemian lähipiiriin kuulunut kulttuurivaikuttaja jäi kiinni vuosia kestäneestä naisten ahdistelusta.

Naiset ovatkin saaneet odottaa ja taistella kauan ennen kuin ovat päässeet Nobel-palkittujen kastiin. Naisten kirjoja on pidetty tyyllisesti ja kielellisesti ansiokaina, mutta sisällöllisesti kevyinä. Naiset ovat keskittyneet ihmissuhteiden ja muiden subjektiivisten asioiden kuvaamiseen, kun taas miesten kirjat käsittelevät universaaleja ja maailmanlaajuisia kysymyksiä.

Vuoteen 2017 mennessä Nobel on myönnetty 114 kirjailijalle, joista neljatoista on ollut naisia.

Kiintoisaa on, että vuonna 2018 palkinnon sai populaarikulttuurin edustaja **Bob Dylan**. Tämä rajojen ylittäminen sai monet takajaloilleen, mutta suurin osa hyväksyi ylityksen.

Nobelin tulevaisuuden suunta näyttää olevan samankaltainen: Ruotsin Akademia antoi äskettäin virallisen lausunnon, että Nobeleissa siirrytään pois sekä miehettä Eurooppa-keskeisyydestä. Tosin se, että oppii todella kokemaan, tulkitsemaan ja ymmärtämään todellisuuden niin kuin muukalaiset sen kokevat ja näkevät, vaatii kovaa ja aikaa vievää henkistä työtä ja ponnistelua niin yksilöiltä kuin yhteisöiltäkin. •

PEKKA WAHLSTEDT

YLL:N

HALLITUS 13.12.2019

- Sai selvityksen JUKOn ajankohtaisista asioista ja neuvottelukierroksesta.
- Sai selvityksen ajankohtaisista koulutuspoliittisista asioista.
- Päätti perustaa uramallityöryhmän.
- Päätti sisäisen viestinnän periaatteista ja evästi jatkovalmistelua ulkoisen viestinnän strategiaan.
- Päätti omaisuudenhoidon periaatteista ja järjestämisestä. •

PROFESSORILIITON HALLITUS 16.1.2020

- Käsitteli työmarkkinatilannetta ja yliopistosektorin neuvottelutavoitteita. Neuvottelutavoitteisiin ja työtaisteluvalmiuteen palataan seuraavassa kokouksessa.
- Nimitti vuoden 2020 työryhmät.
- Käsitteli henkilöstöasioita.
- Hyväksyi liiton suosituksen professoreiden tutkimuskasijärjestelmästä.
- Käsitteli liiton sijoitustoimintaa.
- Käsitteli Taideyliopiston urapolkua.
- Merkitsi tiedoksi seuraavat sidosryhmätapaamiset: Sivistystyönantajat, Teknol-

giateollisuus.

- Merkitsi tiedoksi, että Suomen Akatemiaan perustetaan Tutkitun tiedon teema-vuoden 2021 sihteeristö.
- Merkitsi tiedoksi Tilannekuvaa korkeakoulutuksesta ja tutkimuksesta -julkaisun.
- Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja ja Vaasan kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Joakim Strand vieraili kokouksessa. •

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITON HALLITUS 16.1.2020

- Todettiin uuden hallituksen kokoonpano, merkittiin tiedoksi hallituksen perehdytysaineisto ja toimintatavat sekä keskustelu yhdistysten hallitusten ja jäsenten informoinnista.
- Toiminnanjohtaja Moisio kertoi keskeisistä käynnissä olevista hankkeista, toimintasuunnitelman konkretisoinnista, maan hallituksen ohjelman seurannasta ja vaikuttamistyöstä.
- Edunvalvontajohtaja Weckman kertoi liiton TES-tavoitteiden valmistelusta sekä neuvotteluprosessista ja neuvottelupäällikkö Matilainen järjestövalmiustilanteesta.

- Merkittiin tiedoksi, että toiminnanjohtaja Moisio toimii seuraavat kaksi vuotta JUKOn yliopistoneuvottelukunnan puheenjohtajana, Weckman ja Matilainen ovat varsinaisina jäseninä ja Eevastiina Aho, Salla Viitanen ja Miia Ijäs-Ildrobo varajäseninä. Moisio aloitti tammikuun alussa myös JUKOn hallituksen ja Akavan hallituksen varsinaisena jäsenenä.
- Päättiin vuoden 2020 työryhmistä:
 - Korkeakoulutuksen uusien muotojen ja jatkuvan oppimisen -työryhmä
 - Uramallit ja määräaikaaisuudet -työryhmä
 - Nuorempien tutkijoiden työryhmä
 - Informaatioala ja avoin tiede -työryhmä
- Melan apurahansaajien neuvottelukuntaan 2020-2022 esitetään jäseniksi yhdistyskoordinaattori Miia Ijäs-Ildrobo ja lakimies Salla Viitanen. Varajäseniksi esitetään Olli-Pekka Kasurinen (HYT) ja Meri Jalonen (SATY).
- Acatiimin toimitusneuvoston jäseniksi valittiin Mikko Jakonen ja Tommi Kokkonen.
- Päättiin yhdistysten toiminta-avustusten myöntöperiaatteita 2020 ja hakuprosessista. •

JÄSENYYSTIEDOT KANNATTAA PITÄÄ AJAN TASALLA

Muistathan huolehtia, että työpaikkatietosi, sähköpostiosoitteesi yms. ovat ajan tasalla oman liittosi jäsenrekisterissä. Näin varmistat mm. sähköisten jäsenkirjeiden perille tulon.

PROFESSORILIITTO:

Muutokset voi ilmoittaa verkkosivuilla olevan nettilomakkeen kautta tai suoraan järjestösihteerille (mia.rikala@professoriliitto.fi). Tärkeitä asioita ilmoittaa ovat työpaikan vaihtuminen, eläkkeelle jääminen ja sähköpostiosoitteen muuttaminen.

TIETEENTEKIJÄT:

Kaikkia jäsentietoja voi päivittää sähköisesti verkkosivuilla olevan eAsiointin kautta. Tarvittaessa voi ottaa yhteyttä jäsenpalveluihin: jäsenpalvelu@tieteentekijöidenliitto.fi

YLIOPISTOJEN OPETUSALAN LIITTO YLL:

Jäsenten tulee päivittää muuttuneet jäsentiedot OAJ:n jäsen sivuille kohtaan Omat tiedot. Mikäli vaihdat jäsenyhdistystä tai työpaikkaa, tiedot ilmoitetaan jäsen sivuilta löytyvällä siirtymislomakkeella.

**PROFESSORILIITTO
- PROFESSORSFÖRBUNDET**

Rautatörmäsenkatu 6
00520 Helsinki

Toiminnanjohtaja
(Edunvalvonta, neuvottelutoiminta,
lainopillinen neuvonta)

Tarja Niemelä
puh. (09) 4250 7010

Järjestöpäällikkö
(Yhteydet osastoihin, jäsenneuvonta,
sisäinen viestintä)

Raija Pyykkö
puh. (09) 4250 7011

Taloustästäava
(Talousthallinto, jäsenmaksut)

Anne Lehto
puh. (09) 4250 7013

Järjestösihteeri
(Jäsenyyteen liittyvät asiat)

Mia Rikala
puh. (09) 4250 7012

Viestintäsuunnittelija

Milla Talassalo
puh. 050 337 0551

Liiton yleisnumero:
(09) 4250 700

Sähköpostiosoitteet:
etunimi.sukunimi@
professoriliitto.fi

www.professoriliitto.fi

**TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO
- FORSKARFÖRBUNDET**

Rautatörmäsenkatu 6
00520 Helsinki

Toiminnanjohtaja
Johanna Moisio
puh. 0207 589 612

Edunvalvontajohtaja
Mia Weckman
puh. 0207 589 616

Neuvottelupäällikkö
Riku Matilainen
puh. 0207 589 614

Lakimies
Salla Viitanen
puh. 040 660 1904

Taloustästäavä
Sanna Hoikka
puh. 0207 589 613

Yhdistyskoordinaattori
Miia Ijäs-Ildrobo
puh. 040 740 3655

Järjestösihteeri
Mari Hurskainen
puh. 0207 589 615
Sonja Peltola (sijainen)
puh. 0207 589 619

Viestintäpäällikkö
Eevastiina Aho
puh. 040 620 3136

Viestintäsuunnittelija
Milla Talassalo
puh. 050 337 0551

etu.sukunimi@tieteentekijoidenliitto.fi
www.tieteentekijoidenliitto.fi

**YLIOPISTOJEN
OPETUSALAN LIITTO YLL
- FÖRBUNDET FÖR
UNDERVISNINGSEKTOREN
VID UNIVERSITETEN YLL**

Rautatörmäsenkatu 6
00520 Helsinki

Puheenjohtaja
Santeri Palviainen
puh. 040 537 6211
santeri.palviainen@oulu.fi

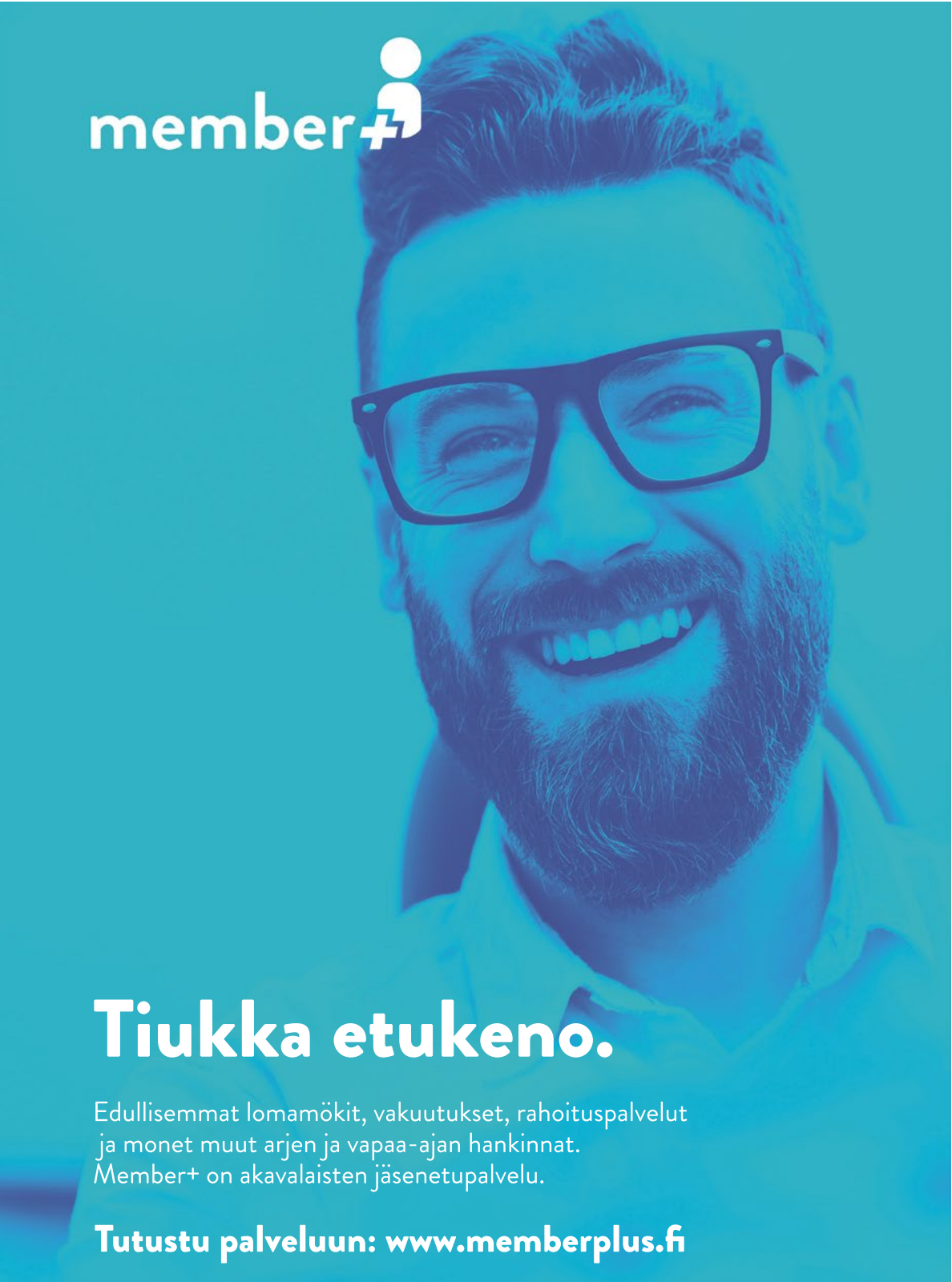
Toimistosihtheeri
Annika Eklund
puh. 0207 489 681
annika eklund@oaj.fi

Yliopistoasiamies
Hanna Tanskanen
puh. 020 7489 621
hanna.tanskanen@oaj.fi

Korkeakouluasiamies
Pasi Repo
puh. 020 748 9719
pasi.repo@oaj.fi

www.yll.fi

Professoriliiton ja Tieteentekijöiden
liiton yhteinen viestintäpäällikkö,
Acatiimi-lehden päätoimittaja
Kirsti Sintonen
puh. 040 5622 965,
kirsti.sintonen@acatiimi.fi
www.acatiimi.fi

member+

Tiukka etukeno.

Edullisemmat lomamökit, vakuutukset, rahoituspalvelut
ja monet muut arjen ja vapaa-ajan hankinnat.
Member+ on akavalaisten jäsenetupalvelu.

Tutustu palveluun: www.memberplus.fi